99

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союзан Коммунистически партин Нохч-ГIалгIай обкоман, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхачу Советан Министрийн Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 87 (4234). ШИНАРИН, 7 июль, 1966 шу. Мах 2 кап.

СИХАГIА ЧУЭЦА КА БОЛА ЯЛАТАШ

ФОРД санна хьехо терка а дели латт Нохч - ГIалгIайчен колхозийн совхозийн кхашка ка бала ялташ. Ши-ший зонерча климатически хьелашка хьежна цхьайолча моттигашка кхьачна уж, цкхаьнаьха кхачаш латт, хIаьта доаьаьщта фоде дий-нарашт хIана а сийна ха. Цхьа-бакъда, цхьаннахье ио да ала йиш йолаш дац пятилетка хьал-харча шерара ялат.

Наур, Шелковской, Гудермес санна йолча хьалха бIаьсти йоа-лача районашка ялат хьоехаш доахк комбайнаши жаткаши. Вокх районашка а кIеванга деноц мара дасалац кIи-мере бала. ДIа-дахача шерашкарчул хьалхагIа боал иа укх шера массанахьа а. Делче, цу юхедисача денеех бе-хьонца пайда эца беза ка бола ялат сихха хьаьхара а да дойташ чудара а кийчо яра.

Дукхача боахамий [illegible]-хоша дика кийчо яьй ханнахьа ялат чуэцара. Масала, Наурски района боахамашка эррига шоай комбайнаш, жаткаш, кхыйола техника тоаяьй, колхозий правле-ней наседанешкех собранешкех чIоагIъяь ялат чуэцара балхий кхаччаш ла, хIаьта цхьадолча боа-хамашка кхачча ялат хьехха до-[illegible].

Шоай эррига комбайнаш тоа а яь кхаьаькарча стеланаьа хIайнгай МалгIабика районерча «[illegible]» яхача колхоза механизаторашка а. Кийчьаь йоалаш латт тоакаш, ялат цIендуя докъалуи машенаш, из тIадотташ йоах механизмаш, тоаеш латт автомашенаш.

Цхьабакъда, кIеанга дац респуб-ликер ялат хьоьха иа хьаьгIанахаль-ча йоалашехьа цу балха хIана а кийчо яь далана а из гIулакх тесса лелалеш а йола боахамаш. Июнь бутт болалуш тоализа 34 комбайн яр, масала, Грозненски района боахамашка. Дика хаттац ялат чуэцара балхашта кийчо яра гIулакх Наьсарен, Шаьла, Урус-Мартана, Сунженски районий дукхача боахамашка а.

Дуьца делаш дац ялат чуэцара балхашта кийчо ехга тесса лела-деча боахамий кулгалхошех спе-циалисташех шоай боахамашта довкка зе дош хилар. Цулхьа колхозийн совхозийн кулгалхош-кара, специалисташкара, механи-заторашкара эггара хьалха хьал-ха дезар да ялат чуэцарна хувалдейна дола балхаш ду эррига техника кийчъяр. Кхьаьстта тер-кам тIабаххийта беза тоаеш мел йола техника дика тоа-[illegible] хIара агрегат [illegible] ремонт яь а балха ре-жим мичча тайпара хиларах юха

ха сецаш боах боаш а хила еза. Цуьнга терко е еш хIара ялат чуэца агрегат Iоэшкина ялаташ хьожхаргдолаш кийчъяра.

Ялат чуэца машенаш ханнахьа кийчъяра гIулакха бокха бехк-тоххай тIадатт «Сельхозтехника» болхлошта. Белгалдаккха дезаш да цхьадолча боахамашка комбайна-ши жаткаши ялат чуэцара кий-чъелга тIехьадалара бахьанех цаI «Сельхозтехника» цхьацадолча отделенешка доаттIача тайпара новкъостал ца дар доага. «Сель-хозтехника» республикански объ-единене дехкар да тIехьадисача боахамашта сихха техникана ре-монт яра новкъостал дар.

Ялат чуэцара балхаш тоаме чакхдахара техника тоаярал сов-гIа кадраш балха тIа бокъонца дIайийсье а еш хIара колхозе, совхозе, бригаде, отделене ялат чуэцара балхий планаш графи-каш оттае а еза. Участкашка [illegible]

[illegible] комбайнашта электрически сердалонца Iалашъе еза.

Цхьайолча районашка хьалхара агрегаташ аральннай ялат чуэца. Сонхара опыт йоц а яй йоалийташ группех дIаоттие еза уж кланкха. Хеташ дь группевой методах ялат чуэцай хилча боах сихагIа лелаьга, агрегаташта яйа гIулакх дакагIа доаттуьлга, цар беча балха тIахьожам доаттабе аттагIа хулга. Цудехьа группевой методах ялат чуэца бIоз болча моттигашка массанахьа а цхьана бола байта беза комбайнашка.

Ялат чуйна доаллашехьа ча хьегул а дь аргIаш дара доахана Iа доаккхаргдолча ю дIаьозари чIоаргIа лоархIаме хилар ихета а дем комбайнаш тIера дIайолхаше а оттие еза кхай тIа ча хьагулдер-гаш хоалахаргаш, хIаьта ишта вIаштIехьдача ца фермашка дIоэца транспорт а кьоастие еза.

Доахка дехкараш да ялат дIа-йIеча пунктий болхлошта хьал-[illegible]

Ялат чуэца арабаргба эшаш бола ортанашкара кьахьегаш тIой. Партийни, профсоюзни, комсо-мольски организацей дехкар да цу кхаа вкъе шерра социалисти-чески къ йоардалр, балха нер-мах, уж кхоачаййийа хур пар-на дIадоттайер, задани тIех-кхоачаеча бежам хургболх мате-риальни а моральни а гIулакхаш [illegible].

Социалистически къе бахьна-рашка декха толамаш массанена а дIадовзийта деза ялат чуэца хана, цу гIулакха найда эца беза бюллетенех, листокех, молнех, кхьадарех. Наха вокхе бы бэргрш агитационни бола ялат [illegible] техникий дикагIа найда эцаргш, балхаш дикагIа делга, ялат цIена чуэцийга, ю на дойтылга [illegible] яхьа къахьегаш, уж хьа дола ялат чуэцаш боахаьча наха зои культурно-бытова хьа-лаш, общественни кхача [illegible].

Пятилетка хьалхара шера дожкий дехкараш тIахийца Нохч-ГIалгIайчен пхьа болхлой [illegible] хьегаштоаша. ХIана, ялат чуэцара хана цIаьна а хьаьхоьргда цар [illegible] дош чIоагIа хилар. КПСС XXIII съезда решенеш [illegible] кхайцер да [illegible] хилар.

РЕСПУБЛИКА КХАШКА

КХАШ ЛЕЛАДЕРИЙ ТОЛАМАШ

[illegible]

Сулажбовза, Махчиев Алина, Баштаров Сулейма, Албеков Ташу-Хьажас. Шоай норма 1,5-аза кхоачашъю цар хIарана. Ферме йол дIаувзача машинаш тIа йол йотташ хьаьмаре къахьет Ямар-каев ШахIдаь, АбдгIалгалов Мальмаз.

[illegible]

Ялат чуэца делз за хьагIайххе-чаш латт. Цудехьа доалача ка-яа уж болхаш кхоачашдара деррига планаш ооргагIдахьлах совхоза къахьегамхоша.

А. ТУГАНОВ.

ЯЛАТ — ДАЬХЕННА

Юрта боахама къахье-гамхошта эггара лоархIа-мегIен бехктокхамегIен йо-ла ха я хIинзаръяр ялаташ чуэца доладенна ха.

Гурахьа дийна ялаташ чуэцв доладаларах йола эг-гара хьалхара сводка отта-яьй Статистически управле-[illegible] июнь хьатIахлоача-ча хана гурахьа бийна мукх 4 эзар гаргга йолча гектара тIара хьеккхабар колхозаш-кея совхозашкен.

Ялаташ чуэцаш де Ачхой-Мартана, Грозненски. Гу-дермеса, Шелковской райо-ний боахамаш.

Гурахьа дийна деррига чуэцаш дола ялаташ 170 эзар гектар гаргга да.

Дика хьийкъад республи-ка кхашка ялаташ, уж шоай ханнахьен доа ца деши чуэцар. пачхаьалкхенга планахчул дукхха а дукха-гIа ялаташ дохкар—респуб-лика юрта боахама бер-ригача болхлой керттера дехкар.

КОМБАЙНАШ АРАЯЬННАЙ

[illegible]

А. ПЕНЬКОВ.

ВОЛГА ЙИСТОШКАРА

Москва. (ТАСС). [illegible]

[illegible] нехкаьтта химически предприя-тешка. Хьаьтта кIалхара магист-раль паханаш болх беш а. Ду-гIра дукхагIа нехкаьтта дIала-хийтад Чехословака — цунайттен из миллион тонн.

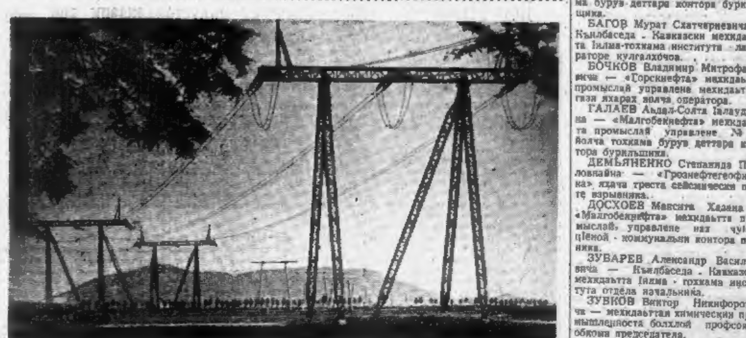
[illegible] [illegible] металлургья.

Ер шу дизаласьа «Дружба» яхача магистрале гIоаьа кхьа а дIадоаккхийтаргда массех миллион тонн мехкаьтта.

ДАГЕСТАНА—ВЕЖАРИЙ НОВКЪОСТАЛ

[illegible]

Ш. ЕВЛОЕВ, архитектор.

ЗАКАРПАТЬЕРА керда пейзаж.
Сурта тIа: «Мир» яха электрически дIайоххийта лини. Из йода вежарашка йолча Чехословаке.
Я. Кнеганов сурт.

ТАСС фотохроника.

КИРГИЗСКИ ССР. Пассажир-ски автомобилаш лела йолаьнний лакхача лоамашка гIолла Фрунзе-ра Оше бодача новкъа. Республи-ка къулбаседехьара къулбехьене болхача Iалаш дезаранта бIерга. гурга Чуйски атагIара дIайийна хIамаш дика хьункъайташ дола лаьттан, уж хьалтIабарьба кир-гизски Ала-Тоо бовхаш тIеш 3200 метр лакха ядача альпийски дак-гIенаш тIеш, чакхбарьба лакхача лоамах [illegible] километр дIаьхача тоннела чу гIолле, массе-за а лоаш ухача зоне кхоачарг-ба. Лаьттан пейзажа хоза тIехьашахьа йисачул тIехьагIа хьалхашке хьаелхалу берката край — Сусамырски атагIе.

СУРТА ТIА: Фрунзера Оше бо-дача накъга цхьайи участие.

В. Утешевен, А. Клейнманен сурт.

ТАСС фотохроника.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

(Юхедисар. Долалур № 85 йолча 2 номерча «Сердало» тIа да).

СССР Лакхехьарча Совета Пре-зидиумо 1966 шера 23 мартерча Указаца сонгIаташ деннад мехк-даьтта дакхара ворхI шера пла-на задалеш толаме кхоачашъяраха мехкдаьтта доаха промышленность дегIаккхувлача дика хIамаш кара-гIдувларахи Нохч - ГIалгIай АССР гIолла:

«ЗНАК ПОЧЕТА» ЯХА ОРДЕН

АТАШЕВ Зоврбика — Гудер-месски мехкдаьтта промыслай уп-равлене бурув деттара цеха бу-рильщика.

АХЕТОВА Елена Захаровнай-на — «Грознефтегеофизика» яха-ча треста сейсмически парте взрыв-ника.

АШУРИЛОВ Гана Альмада — «Грознефтегеофизика» яхача тре-ста грозненски промыслово - гео-физически контора мастера.

БЕЛОВ Александр Андреевн-ча — «Горскнефта» мехкдаьтта про-мыслай управлене скважинашта капитальни ремонт яра участка ма-стера.

БУЗОВ Михаил Александрови-ча — РСФСР Главнефтеснаба Грозненски управлене механически мастерскай мастера.

БЫЧКОВ Дмитрий Павловича — «Малгобекнефта» мехкдаьтта про-мыслай управлене № 2 йолча про-мысла мехкдаьттен газа яхара волча мастера.

ВАГАБОВ Iабдалкъадара Iаб-далмалика — СССР Госгортехнад-зора грозненски округа управлене начальника.

ГИЧАЕВ ХьасагIа Хасена — «Грознефтеразведка» яхача треста Iаьлий-Юрта тохкама бурув детта-ра контора бурильщика.

ГОЛОВЕНКО Василий Дмитри-евича — КПСС Старопромыслов-ски райкома кьалхарча секретара.

ДАВЫДОВ Александр Яковле-вича — КПСС Грозненски горкома секретара.

ДЕРВИШЕВ Лумалой Жебраи-ла — «Малгобекнефта» мехкдаьт-та промыслай управлене № 3 йол-ча промысла мехкдаьттен гази яхара волча оператора.

ДОРОШЕНКО Владимир Андре-евича — «Грознефть» яхача объе-динене нормативно - тохкама стан-це бурув деттара мастера.

ДОРОШЕНКО Петр Степанови-ча — «Грознефтеразведка» яхача треста Эльдарово - Орлиная яхача мехкдаьтта тохкама бурильщика.

ДРОНОВ Михаил Ефремовича — «Старогрознефта» мехкдаьтта про-мыслай управлене № 1 йолча про-мысла мехкдаьттен газа яхара вол-ча бурильщика.

ЕФРЕМОВА Вера Филиппов-найна — «Октябрьнефта» мех-кдаьтта промыслай управлене мех-кдаьтта промысла мастера.

КАЛУГИН Михаил Иванови-ча — «Грознефть» яхача объедине-не инженера.

КОВТУН Николай Кузьмича — «Грознефтеразведка» яхача треста гIишлой - вышкомонтажни цеха вышкомонтажника.

КОЛАПТАНОВ Михаил Сергее-вича — «Октябрьнефта» мехкдаьт-та промыслай управлене скважи-наьшта тохкам бера волча операто-ра.

КРАВЧЕНКО Татьяна Данилов-найна — РСФСР Главнефтеснаба Грозненски управлене наливной пункта оператора.

ЛЕВИН Евгений Моисеевича — «Грознефтеразведка» яхача треста керттерча инженера.

ЛУНЧЕНКО Петр Георгиеви-ча — «Горскнефта» мехкдаьтта промыслай управлене мехкдаьттен газе яхара волча оператора.

МАЛЬСАГОВ ГIалийха Сангир-ена — «Сунжанефта» мехкдаьтта промыслай управлене скважинашта капитальни ремонт яра цеха бу-рильщика гIончийна.

МАВРИНСКАЯ Валентина Фе-доровнайна — «Грознефть» яхача объединене Центральни Iилма-тех-нически библиотека керттерча биб-лиотекара.

НЕЧАЕВ Борис Николаевича — «Сунжанефта» мехкдаьтта промыс-лай управлене № 1 йолча мех-кдаьтта промысла мехкдаьттен га-зе яхара волча оператора.

ОЗИЕВ Алмала — «Грознеф-теразведка» яхача треста тран-спортни контора шофера.

ПЛИЕВ Iаддалий Оарцхойна — «Малгобекнефта» мехкдаьтта про-мыслай управлене ремонтно - ме-ханически цеха слесара.

ПЛИЕВ Iаддалий Султана — «Малгобекнефта» мехкдаьтта про-мыслай управлене начальника.

САМОЙЛЕНКО Георгий Гри-горьевича — «Грознефть» яхача объединене автобаза шофера.

САРДАЛОШВИЛИ Александр Николаевича — Грозненски ре-монтно - механически завода ди-ректора.

СЕРЕВРЯКОВ Георгий Сафро-новича — Гудермесски мехкдаьт-та промыслай управлене бурув дет-тара цеха бурильщика.

СИНЮХАЕВ Григорий Афана-сьевича — «Октябрьнефта» мех-кдаьтта промыслай управлене сква-жинашта лаьттан кIал ремонт яра мастера.

СПИЦГЛОЗ Исаак Матусеви-ча — «Старогрознефта» гIишлой-монтажни управлене слесара - мон-тажника.

ТЕРЕНТЬЕВ Юрий Георгиеви-ча — «Старогрознефта» мехкдаьт-та промыслай управлене тохкама бурув деттара контора директора.

ТРЕГУБОВ Вадим Петровича — Озек-Суатски нефтепроводной уп-равлене начальника.

ЧЕРТОЕВ Селауде Аламбика — «Малгобекнефта» мехкдаьтта про-мыслай управлене № 2 йолча тох-кама бурув деттара контора бу-рильщика.

ШАНЬГИН Андрей Николаеви-ча — Къилбаседа - Кавказски мехкдаьтта Iилма - тохкама инсти-тута бурув деттара сектора кулгал-хочоа.

ШЕПИЕВ Денисолтана — Гу-дермесски мехкдаьтта промыслай управлене скважинашта лаьтта кIал ремонт яра оператора.

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ

АКИНИН Иван Павловича — «Сунжанефта» мехкдаьтта промыс-лай управлене Карабулакски тохка-ма бурув деттара контора буриль-щика.

БАГОВ Мурат Схатчериевича — Къилбаседа - Кавказски мехкдаьт-та Iилма-тохкама институте лабо-раторе кулгалхочоа.

БОЧКОВ Владимир Митрофано-вича — «Горскнефта» мехкдаьтта промыслай управлене мехкдаьттен газа яхарах волча оператора.

ГАЛАЕВ Аьдал-Солта Iалаудди-на — «Малгобекнефта» мехкдаьт-та промыслай управлене № 2 йолча тохкама бурув деттара кон-тора бурильщика.

ДЕМЬЯНЕНКО Степанида Пав-ловнайна — «Грознефтегеофизи-ка» яхача треста сейсмически пар-те взрывника.

ДОСХОЕВ Мавсита Хасана — «Малгобекнефта» мехкдаьтта про-мыслай управлене нах чуIеча цIеной - коммунальни контора печ-ника.

ЗУБАРЕВ Александр Васильев-вича — Къилбаседа - Кавказски мехкдаьтта Iилма - тохкама инсти-тута отдела начальника.

ЗУБКОВ Виктор Никифорови-ча — мехкдаьттан химически про-мышленноста болхлой профсоюза обкома председателя.

ИВИНСКИЙ Константин Иоси-фовича — «Старогрознефта» мехкдаьтта промыслай управлене начальника.

(ШолаьгIа хургда).

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ГІАЛАТАШ ДУВЛИЙТАРГДАЦ

Коммунизм хьалхьара дохкхийча декхарашна массаш а дІалех партийни организацешкара шу шеаш балха методаши формаши тІаьлгІ, эргайоахалга. Цудухьа боккха лоархІам болчу дар дІалоха шу политически дешара идейни боарам лакхбара.

Политически просвещени кердача системах районера дІавагІйоллар чІоагІа ръала хинна тІайдар соазна беррига коммунисташ.

ВІашагІа а елла бола беш хилар соазна 51 юххьандара политшкола, марксизма-ленинизма 12 школа, ладувгІарана КПСС истори, философи, политэкономи коммунизма атехнааш Іалман дешаш шоаш Іомадеш йола 23 семинар, доаман кхалпаха лаьрхІа йола 14 юххьандара политически школа.

Партийни дешара системе тувоагІаш вар 2189 саг, дІабоа 124 коммунисти парте воаца 16 саги пропагандисташ болаш хилар партийни дешара системе.

Дерригача дешава шера, йоагІаш йола йоахо а еш, халдана тІахьожам лоаттабаьб КПСС горкомо школай семинарийм балха, занятеш вІаштІехьъяхен дІалхьеи царна повкъостал деш хиннай из.

Школаштеи семинараштеи повкъостал делгеи цар балха тІахьожам лоаттабелгеи чакхдаьхад КПСС горкомо ший балхлой каст-каста занятешка ахийтарца. Цар белгалдаьІа кхоачамбоацарашн пайдана доле хІамаш дІалаздора лаьрххІа цу гІулакха долча политически просвещение кабинетерча журнала тІа. ХІаьта цхьадена кхоачамбоацарашн пайдапера хІамаш КПСС горкома пропаганди агитацей отделе дувца ситадора. ДоагІача бесса хеда а дора уж дешаш.

Школайи-семинарийи идейно-политически боарам лакхбарах Іомаеш йола материал вахарца бувзам болаш хилийтараи ишта ладувгІарий актива политически литература дезахилийтараи КПСС горкомоп партийни организацешкеи дикка лакхъаьй пропагандистий ладиеш, царна методически практически дьехам теларха.

Пропагандисташтеи ладувгІараштеи повкъестала лаьрхІа КПСС горкома политически просвещено кабинете, хиш оача занятей темаш Іонадере, шоаш доладь литература дІасотадера, школаштеи семинараштеи лаьрхІа йола дешара планаш уиттайора дІавача шера. XXII-чей XXIII-чей съездийи ишта парте ЦК Пленумийи материалаш хьахьоклаш дола стендаши, альбомаши, витринаши хийчйора.

Дерригача шера йоагІ-йоагІача хана семинараши совещанеши йола пропагандисташна, марксизма-ленинизма теори занятеш дІалхьара методикеи хьехаш хилар цу совещанешкеи семинарашкеи КПСС горкома секретараши методически совета членаши. Ишта шоаІ балха опыт вІашш йовзийташ семинараш хилар пропагандистийи школайи.

Белгалдаккха деза дийхе йийна мероприятеш лерттІа чакхъахарах дукхагІча школашкеи семинарашкеи хинна занятеш лакхача идейно-теоретически боарама дІаяхьа йиш хиннаргІа.

Къаьстта дикеи ладувгІарий беррига теркам тІаьдаим хулар О. М. Пазкеси пропагандист волча газовой промыслерча юххьандарча политшколе ен йола занятеш. 12 саг хиннав цу школе дешаш. Ала дезаш да цар массане а шоай дешара программа дика кхетаеш чаккхдьаьккха хилар. Дика дІайихьар цар «Коммунизм хьалъеча хана КПСС лоархІам лакхбалар» яхача темах яь итогови занятеш. Массане а кІоаргга Іомадаьд парте XXIII-ча съезда документаш. ХІара теоретически положени шоай коллективна вахарцеи пунна хьалхашка латтача декхараштеи айха юзар.

«Коммунизма материально-технически база хьалъяра даькъера вай парторганизацие лоархІам» яха тема дика яьшхар газови промысла компрессорни цеха начальника В. М. Ковалева. Цо дийцар парторганизаце коммунисташа парте съезда решенеш кхоачашъяра лоаттабеча къовсамах, пятилетка хьалхарча шера план кхоачашйора ... ... хьалха даттам ба уж, — йоахар пропагандисто ладувгІараша. — Цудухьа цеха коллектива вІаштІехьдаьннад пхе бетта план тІехкхоачашъе. ТІехкхоачашъяьй мехкдаьтта продукташи газа яккхара план, продукци яккхарга дІадодар дахдарах дукха руІкъа кходаьд. Цу даькъе дика къахьийгад рационализатораша — коммунисташа ин. Дзгоева, Гуренко, Ковалева, кхычар.

Деннача хаттарашта дикка а кІоарга а жоалп тийшр ладувгІараша компрессорни цеха рекордарІа волча машиниста Д. Д. Гуренко, газ йоакхача мастера С. И. Кобицке, кхычар.

Дика дІайихьар итогови занятеш кхыча политически дешари экономикей Іомаеча юххьандарча школашкеи семинарашкеи.

Цхьабакъда, политически просвещене системе дешара итогаш шоаш КПСС горкома бирос белгалдир районна цхьайолча парторганизацеш дІадалача дешара шера идеологически болх парте дІадеххача бесса вІаштІехьбаьккха ца хилар. Масала, идеологически балха йоагІаш йола йоакхо ца а еш боахама гІулакхаш кхоачашдара дукхагІа теркам тІаьхийтаб АТХ-а, ОРС-а, кирпичаш еча заводе, транспортни контора юххьандарча парторганизацей хулгалхоша. Укхана каст-каста ца еш штар занятеш, я яьй ала бакъан хилийта мара хилар уж цхьайолча хана. ДукхагІйола занятеш идейно-теоретически лохача боарамех нах кІезига болашк дІакхухьар цу организацешка. Цо хьаьахх партийни организацешка школайи семинарийи балха боккъонца тІаьхожаш ца лоаттабар, из бахьан долаш дешара шера программа ерриге ца Іомаеш йисай цу организацешка.

Кердача дешара шера хилийта йиш яц цу тайпара кхоачамбоацараш.

Н. БОЙКО,

КПСС МалгІайнан горкома политически просвещение кабинета заведующи.

Хlара денна пландал совгІа 10—14 тонн болах лу Магнитогорски металлургически комбината йоачана балхлошк сталевара Сорокин Ивана (аьтехьа), гІонго Ирмаков Хавнера. ТІехдика къахьет уж хьоахаш йолча 13-ча мартеновски печка ерригача коллективо. СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дула дІа хьаІхоттаи планал совгІа 1000 тонн металл лургла аьнна дош делад балху лоалахераша.

В. Георгиева сурт. ТАСС фотохроника.

ДИКА КИЙЧО ЯЬЙ

СССР-а Лакхехьарча Совете хулча хоржамашта дика кийчо яьй Грозненски района Алхан-Калерча участка хоржама комиссе. Нов. Галкина заведующи йолча библиотеке я участка агитпункт. Денна дукха нах хул цига. ГІадбеш уж хова тІаха йола шоай агитпункт бІартайча. Хоржамаш дара нах тІаьхехаш дола лозунгаши плакаташи доахк хьалхьа агитпункта тІехкахьеи чухаахьеи.

Иштта гу укхана депутаташа харжа оттабаьча кандидатий автобиографеши портретеши, харжархой списокаш. ВІаргтІотташ да библиотекара А. Галкина ше кийчдаь массеха стенд. Хоржамай заькх йола положенеши ишта хоржамех дола литературех тІадоаш да царех цаІ, парте XXIII-ча съездах дола литература хьальехкаь шиа стенде, кхы а да укхаза стендаш.

40 агитатор ва хоржами участке болх беш. Дукха мероприятеш чакхъяьхай цар хоржамаш дара кийчо е болабелча дена. Харжархой списокаш уиттаьй хІара агитаторо шишиІ десятидворке. ХІара харжархочунга дІахайтад депутаташа харжа оттаваьр малав, кхаъ тоссача дийнахьа малагІа порадок хургъа, иштта кхы.

Укх деношка беррига а агитаторашк арабаьхна десятидворкаш хилар, царна бар Алхан-Калерча юрта совета болхлой. Харжархой списокашта юкъе ца хьош дисса массеха саг гучабаьлар царна.

Хоржама участка комиссе белгалдир агитаторашк ГІорпмус Альбина, Иванова Людмила, Галкина Валентина, кхычар а шоай декхараш къаьстта дика кхоачашдаь хилар.

И. ЦУЕВ.

ХЬАЛХАРА МОТТИГ ЯККХАРА

Ах шера план хана хьалха кхоачашъярах СССР-а Лакхехьара Совет хоржача денна сийленца вакъа кхара шерра социалистически яхь йоарлаьй Грозненски ремонтно-механически завода цехий, сменай коллективаша. Дика толамаш дьахаш цар тІехкьарча хана. Продукци арахецара пхе бетта план 26-ча май кхоачашйир завода болхлоша. Пхе бетта планал совгІа арахийца продукци бетта план 101,1 процент кхоачашъе 81 эзар сома мехъа я. ХІаьта вай дІа цар.

Завода бахаштта юкъе хьалха латт коммунист, вокхлагІвола мастер Узунов Григорий Григорьевич верте латтача котельно-сварочни цеха коллектив. Болх дика вІаштІехьбаьккхарах беттагара бетта соддуя цо завда къахьегама толамаш. Цу цеха каллективо вай бетта йиан 118,4 процент кхоачашъе, планал совгІа арахийцай эзараш сома мехъа продукци.

— Мехкдаьтта дукхагІа даккхара вай республикерча бурулеттарашна хьегача къина юкъе дикка дакъа тІа цеха коллективо доал, — йоах нов. Узунова. — Бурулеттарашта лаьрхІа арахец цо буровойк тІалатта йоккхий блокаш, мехкдаьтта промысланта йиш оиностеш. Москки шу хьалха вІашагІа а йоахаш буруя тохача транспорташ дІакхахьа ягш хулар вышкий оборудовани. Ишта хулха лаьттанна балхаш йе лезаш хулар. Буруя тохача блокаш юкъебахьача хулпалелар гІулакх. Лаьттанча лу балхаш дІалахьар, буруя тохача пхьан моттигера шолагІта моттиго бьшка дІахьу блокаш тІера йо ца йоахаш. Цу гІулакхо дика кІезига вьшкай хьалхьрга дІайоала ха. Паччахьалкхена кхаду бІаьши эзараш сомаш аІча.

Коммунистически къахьегама сийлен цІи лелаеш я цох. пуи хІара сменна, бригада. «ЦаІ массанена тІехьа, массана а цхьаннена тІехьа» яхача коммунистически принципах къахьегаш ба болхлой. Укх тІеххьарча хана чІоагІа къовсам лоаттабу цар къахьегама дисциплина телхаерашца. Дукхача хана дена бола бечарех пхьанна сага къахьегама дисциплина толхаяь моттиг нийслац, йоах нов. Узунова. Цхьабакъда керда балха баьхначаша цу гІулакха хьакъе дукха балхаш дезаш хул.

Московский ленинградский предприятей болам хьал а ялда металли материалаши кхоара бокхха къовсам лоаттабу цеха коллективо. Шера 15 тонн металл кхоле социалистически зеккараш тІаийналар цеха болхлоша. Еякосташ хьаечара, блокаш кийчъечара технологи догальяккар, хьалха йийла ца еаш хиннача турбех кайлла эза баьлар, кхийола геронаш еарцагІъаьлар. Цу гІулакхо къахьегаш хьахьейзар кхы а дукхагІа металла кхоам йиш хилар. Метали кхоара лоаттабеча къовсаме хьинаре дакъа доал цеха рационализатораша, цеха начальника нов. Узунова ше.

Масала, укх шера рационализаторашна балха юкъейиккхай ткъаьх рационализаторски предложени. Цар паччахьалкхена баь пайда итт эзар сом совгІа ба. Царех лоархІамегІа йола рационализаторски предложени я цеха начальника Григорий Григорьевича хийчъяьр. Укх шерралца цига арахецаш хиннай бурув тохача ешача лоабата маркхала регенераци я йиъсаьна емкосташ. Цар дезаш 5,5 тонна гаргга дар, цу чу бода маркхал 28 кубически метр я. Цу маркхала дозал пенана да а ца йовш каст-каста йохаш хиннай уж. Цул совгІа дукха турбаш а дІайолхар цу хьаеча. Цу гІулакха дукха гІоле йир нов. Узунова. Цун предложених хьайир хьалхарча чу массел маркхал чу а бодаш, 3 тонн совгІа мара лоаал дорлац, шоана кІезигагІа турбаш дІайолха герга емкосташ. Уж чІоагІагІа а я, шоаза-кхоана дукхагІа ха а йоаьх, хІаьта металл кІезигагІа а доа. Цо паччахьалкхена баь пайда 4 эзар сом да.

Иштта дика рационализаторех балхаш деш ба котельщикаш ин. Кремлалев, Максимов, кхьабараш. Цхьа бутт хьалха завода карара-карара тела Ше байрах дІаьнкай цу цеха коллективагара цунца юкъе яьнача нов. Калугин верте латтача мехкдаьтта оборудовани ремонт еча цеха коллективо. Укх гаргарча хана ше байрах юха хьалкхе лоархІаш беррига ший тІабалийта къахьег цига боллхоша.

Ше верте латтача коллектива болх иштта цо вІаштІехьбаьккхарах укх денашка дохкха совгІат — Къахьегама Шеча Байракха Орден еннай Григорий Григорьевичa. Цох дохкха совгІат хиннад цунна шийна а из верте латтача коллективана а. ДІахо кхы а дикагІа къахьега лерд коллективо.

СССР-а Лакхехьара Совет хоржача денна дикача къахьегама толамашца вакъа а йодаш ах шера план 15-ча июне кхоачашъе деш денна цеха болхлоша. Цох уж дог тийша ба.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ХІАРА САГА ДІАДОВЗИЙТАШ

Шелковской районе йоккхагІчарех йолча «Червленская» станице айленача политически хьинарца дІаьху хоржамашта хьалхара агитмассови болх. Массехк агитпункт я станице болх беш, харжархошта юкъе хул агитколлективай беррига членаш.

Белгалдаккха деза еррига агитпункташ хова кийчъаь хилар. Хоржамех, парте XXIII-ча съездах дола я, иштта кхыдола а литература да масса агитпункташка, хьалтехай харжархой списокаш, лозунгаш, бІаргаго йиш я «Къахьегамо сага сий деакх», «Тха хьамсара Ильич», «1966 шера тха колхозо тІайийца декхараш», «СССР-а Лакхехьарча Совете харжа оттабаь кандидаташ», «Массане а кхадж тоссаргба вай 12 июне», яха а кхыдола а стендаш. Иштта хьалтехай агитпункташна лекцеши, докладаши, беседаши яра планаш.

ІуйрІйна дена бийса яххалца йийла хулача агитпункташка дежурнеша-агитаторашa цхьаддаш дІахьу шоай болх. БІаьи нах хул агитпункташка денна, дарех хІаране массеха хаттар ду хІара агитаторга. Цар хьадда жоп лу хІара хаттара, дика дІахьехаб хоржамий положенех, вай мехкеи долаол дехьеш хоржамаш дара йола башхалонаш юв.

Алха агитпункташка дика баь Іац хоржамашта хьалхара агитмассови болх. БІаь совгІа агитатор ва колхоза бригадашка, звеньяшка, фермашка, иштта кхыча моттигашка а. «СССР-а Лакхехьарча Совете хургйолча хоржамий положенеха», «Советски хоржача система демократически принципех», «КПСС XXIII-ча исторически съезда решенех» харжархой дІакхетабара хьехар яхоаш цар, де йиш мел дар лу. Агитатораша къаьста дІадовзийт харжархошта СССР-а Лакхехьарча Совете депутаташа харжа оттабаьча кандидатий бакъдола вахари царн биографеши.

Белгалбаха беза шоай сийлен декхараш дикагІа кхоачашдеш бола агитатораш, царех ба ин. Рогожина, Баруцк, Левкина. Иштта дика кхоачашду шоай тІадилла гІулакх лектораша ин. Горлова, Семенова, Веркина, Савченко, Нерсесова, кхычар. Дукха лекцеши докладаши йийшай цар харжархошта, иштта беседаш яьй царца.

Д. ТЕРЕНИН.

Къилбаседа Таджикистана йоккхагІа йолча промышленни центре город Ленинабаде хьалдаь дьаьнад Средни Азе эггара доккхагІа дола торговле ЦІа.

Кхагахи бетонахи шоаза вІашІарбаьш гІирса чу терьенна эзар моттиг йола колхозни рынок. ШолагІча этажа тІа хьайийлай 120 керда магІазин.

Сурта тІа: торговле ЦІен культтоварий тиха чу.

Д. Семченко сурт. ТАСС фотохроника.

ВАЙЦИГА ЭГГАРА ХЬАЛХА

Дукха ха яр Новогрозненский ТЭЦ-а химикаша пароснловой оборудовани кулаш йолча кислороди коррозена дуьхьалъетталургдоза хІама леха. Металла коррози хилара хьаювла продукташ дукха Іоара Іанара яь чу.

Укх денешка химикаша юкъейоалайир керда метод: оборудоване бола бечa эшача хин кхы тІа а гидразини обработка а еш термически деаэраци йир. Хьалха, хин гидразин ца тохача хана, цу чу кІезиг-дукха кислородши аьшкаи цІастеи окислаши хилар. Из дир металла коррози хулийташ дола бахьан. Гидразино шІеназь дІалоакх из бахьан, цунца цхьана дІайоала кислородни коррози а.

Гидразино шІеттаотташ аьшка окислаш, цига хьахулаш йола частицаш турбай оагІонех дІа ца а латаш, продукташ еча хана юкъера дІаяла.

Иштта котлоагрегатий экрани турбай чухалъарча оагІо тІа защитни пленка йоал гидразино дІахо уж кхы ца йоалийташ. Советски Союзе лакха давлени йолча теплоэлектростанцешта юкъе из прогрессивни метод эггара хьалха балха юкъейоалаяь Новогрозненский ТЭЦ-а химикаша.

Оборудованена лелахеча хин юкъе гидразин йоалаяро дикка йІаьхъяргъа пароснловой оборудоване болх беш йоаккха ха.

Х. СУРУДЖАНЦ.

Дика хоамаш

ГУДЕРМЕССКИ ЛОКОМОТИВНИ ДЕПО хьалха латтачарех я профилактически ремонт еш йола цех. Дукха ха я цу коллективо дикача гІулакхаша ше дІадовзийта. Дикал дакхан ремонта ха кІезигагІа — из а коллектива дена. Йоккхача цеха массане доагІІаш сий деш а коммунист нов. Н. И. Бурсалов верте латта бригада. Хьокхане къахьегаш ях хІара слесарь, электрик, хІаьта дикагІчарех юкъе шІераш яла мегаргболаш ба ин. Бескоравайный Анатолий, Павельнев Александр, Жуковский Анатолий, Реутов Александр.

Дика къахьет Михайченко Петик верте латтача бригадерча комсомольцаша. Эшаш моттиг нийсъелча шоай ха ца кхоеш болх бу цар ремонтера пацшин сихагІа арахецаш.

СССР Лакхехьарча Совете хургйолча хоржамий сийна йоаржачъа яхье дика толамаш доах коллективо. Цхьа сахьат гаргга воацаьй локомотивашта ремонт ерга дІайода ха. Из боккха толам ба.

Н. ВОЛКОВ.

РСФСР-а КОЛХОЗИЙ юкъарча «Чишлой организацешта юкъерча социалистически яхьа хьалхарча квартала итогаш яьй. Российски Федераце йолча 58 организацена юкъе хьалхара моттиг яьккхай «Чечингколхозстрой» объединене коллективо.

А. ВОИНЦЕВ.

«ГИПРОГРОЗНЕФТА» ИНСТИТУТА коллективо Советски Іаьдала 50 шу дузача дешта шера эвономи 25 эзар сом а долаш бІаь рационализаторски предложени яла социалистически декхараш тІаийпал. Цул совгІа «СССР открытей изобретенеш Комитете» 40-нел кІезигагІа йоацаш хила мегача изобретеней заявка яхийта а лерх.

В. ПОСТНОВ,

«Гипрогрознефта» инженер.

ЦХЬА ДИ ХАНАЛ ХЬАЛХА вай бетта вадам кхоачашъяьй Грозненски нефтемаслозаводь коллективо. Хьалха латт ин. Т. Летковская, Б. Чибисов, Варнарский верте латтача установкай коллективаш.

В. ГОРБАЧЕВА,

инженер-экономист.

ХЬАЖАРГАРА—КХАЙ ТІА ГІУЛАКХ ДАРГА

Юртбоахама машиний выставка итогий хьакъехьара пресс-конференци

Ткъаь мехка байрахашта хІал 700 фирмаи объединенеи Москве ВДНХ йолча, дІахьийкхой шоай эггара кердагІа йола юртбоахама техника. 700 эзар москвичи стодица хьашеи хьежаь цунга хаькъашта юкъерча выставкага.

ВДНХ йолча хилар юртбоахама техникага хьажара бола выставкалара хетаь пресс-конференци. Советски а доазол дехьарча а журналисташта хьалхашка къамаьл дир тракторни юртбоахама машиний ареи министра заместителa Н. Н. Тарасова. Цо журналисташка дІахайкайир выставка жюре решени. Дошо медалашца белгальбай 147 экспонат.

Дошо призашца белгальбай Советски Союза 90 экспонат. ГДР — 9, Чехословаке — 5, Польшаи Болгаре — кхоккха, Венгре — 2. Призаш кхоачайй иштта Австре, Великобритане, Бельге, Итале, Голландe, США. Шеене, кхыча паччахьалкхений экспонаташта а.

Жюре дошо медалаш хьожаьй советски ийс трактора: Липецки завода Т-40А, Т-283 яхача «Владимирова», Волгоградски завода «ДТ-75», Мински, Кишиневски, Харьковски, Алтайски, Челябински, Онежски заводий машинаншта. ЛакхагІа боле мах баьб «ГАЗ-66» яхача автомобиля, «Запорожец» саяхача автомобиля, Ульяновски завода «УАЗ-452Д» яхача автомобиля. Дошо медалаш еннай иштта Херсонски завода «ДДА-100М» яхача догІа хьесане хий деттача агрегата, «Комсомолка» яхача бола беттача установкана. Воронежски ОВП-20 яхача ялат цІендеча машина, Таганрогски завода универсальни ше лелача «СП-75» яхача шассена, Ростсельмаша «СК-4» яхача ялат чуийдеча комбайна, кхыкхашта.

Дошо медалашца белгальбай чехословацки «Шмель» яха юртбоахама самолет, ГДР коартолаш чуийю комбайн, «Волгар-30-Л» яха комсий балха трактор, кхы йола машинаш.

Советски арахьарча торговле организацеша нудгаш йдаьх 180 миллион сома хиира ца Іеча контракташта.

Специалисташа цига хьежаш баьккхача эемо новкъостал дерга юртбоахама техника дІахо а арайоахаш товара, цунах вай кхашхеи фермашкеи дикагІа пайда ийбера.

(ТАСС).

СОВЕТСКИ ІАЬДАЛА 50 ШУ ДИЗАРГА

СЕЛХАНЕ, ТАХАНЕ, КХОАНЕ

Нохч-ГІалгІайче социалистически индустриализаци яри промышленность дегІаахари

ВАЙ МЕХКА халкъе боккъам дегІаахара керда рубеж белгальяьй КПСС XXIII-ча съездо. АргІанерча, БерхІагІча пятилетк (1966—1970 шш.) кхоачаяде дезараш йола декхараш да «накопленеши (социалистически производство дІахо шерьяра) халкъа потреблени (дІадакхча пхе шерерчул дукха а сихагІа) цхьан хана дегІаехувлара. Уж декхараш кхоачашдера белгалдерча лоархІама я вай республика промышленность шиі низ болча мехкдаьтта химица, машиностроеница, электроэнергетикица.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙЧЕН промышленность массаш а кийлац иштта дегІаена. Сийлаль йоккха Октябрьски социалистически революци хилале Нохч-ГІалгІайчен промышленность (карттерча дакъе мехкдаьтта доаккхар ерригача продукцех 95 процент дІаена лаца ьнне яр арахецаши гонехьерча районий боахамца кІезига юввзеннеи йолча Грозненски районе яр). Мехкдаьтта промышленность доккха дакъа (мехкдаьтта промыслаш — 66 процент) кхыча мехкий капиталистий кара хиннад. Техника эсала хиннай, хьурмат дацаш пайда нийбаьб Іалама рузьшк.

Къамаш дакача юсттарча моттигех центре яша аграрно-бедал луш дола къерташ лийраІад паччахьа Росс, цудухьа цигара хьинийцай промышленноста чакхйоала бедал. Иштта ловцаденача хьисапе лаьттад общественна юкъе къахьегам бекхар, къамий промышленни пролетариат хьалилара новкъарле а еш.

Октябрьски революци хиннача юкъе къахьегам общественна юкъе бакъьабалар хьалхагІа хиннача тайпара дисадела а, Россерча къамий йистой цун центрацера бувзамаш колониальни маІаш долаш дацар, мехка къаман доход дерригача халкъий къахьегамхошта тоача тайпара вакъар тІехьайисе къамий йистош сихагІа дегІайоалавза яр ца хиннера СССР-е мел дака законъяц цхьатерра социализмага кхача дезаш хилари теркал а деш.

Социализм хьалъяра ленински программа вІашш дувзадена доле карттерга гоенаш да: индустриализаци план, кооперативни план, культурни революце план. Вай мехка социализм хьалъяра дакъе хоадамболаш йола зевно хинней экономика дегІайоалаяш йоккха промышленность (къаьстта а эза-йоккха яр) сихагІа дегІайоалаяро тІаьдаьлча гуманни социалистически индустриализаци. Цунах хилар экономикий дІаррига а совцара дека тейхакеи реконструкци социализми эргалхилар.

Пом хьале хьалхагІара пхе шера планаш (1929—1941 шш.) кхоачашдора дар бахьан долаш низ бола индустриализаци державаш а хина дІаттар Советски Союз. СССР индустриализаци яр — из шийне йоккхий законаши тІеоттаргйолга ховшехье а, мехк тІехьабисанера хьалхабаьнна оергІалахьанача болавой класса, дерригачоа юкъе карагІдаьна сийлахь доакха хІама.

ТІОМ хьале хьалхагІарча пятилеткай шерашка социалистически индустриализаци яр бахьан долаш Нохч-ГІалгІай промышленноста структура дукха эргалнаш хилар. Хьалйир дукха керда, цу хьахача дикача технически хьалхалатта предприятеш, хІаьта хьалха промыслаш, заводаш шерьяр а реконструкци дукха яр а бахьан долаш эзаргІа йолча оборудованица Іалаташ керда предприятеш санна хилар.

Укх толамаш дехийта хоадамболашкхьал дола хьал дар дукхагІа дегІаделлар Советски СССР шолгІара, промыслешта а ерригах цахьа лаьтта новкъостал, Нохч-ГІалгІай АССР-га дІайолхар доккха капиталовложений дукхагІа дола даьхе совгІа бюджетеш РСФСР бюджетеи чотеи дар. Алхха хьаь Нохч-ГІалгІай мехкдаьтта промышленностага Советски паччахьалкхено 1920—1937 шерашка дІадаьхийтар 1 млрд. сом совгІа ахча дар (маьхий къахьега масштабех лоархІача). 1938 шера 75 процент мехкдаьтта кердача турбахош установкашта чакхдоахаш дар, 88 процент — оалангара дола реконструкци яьча батарешка, хІаьта кхьанарча, капиталистех юзайсан кубоеи установкашка цхьанкха цхьа мехкдаьтта чакхьйоалаваце.

Хьалйир промышленноста керда довкъош: машиностроительни, энергетически, газови, химически, тьун тьу чакхйоала, кога гІирс бу, барбьаш тега, консервни, кхыдараш. Промышленни производстве совгІа эза-йоккхача промышленноста довкъашка яр — мехкдаьттагеи машиностроеигеи. Цу тайпара, Нохч-ГІалгІайчен ерригача промышленни продукцех мехкдаьтта промышленностa продукци дІалоацар 1913 шера 95,6 процент 1940 шера — 68 процент хьалхарчул дукхаз а дукхагІа дегІадар йолланаьба а дар ца а.

Мехкдаьтта промышленноста мехкдаьтта дакхаро лоаца дакъа кІезигделар, хІаьта фатагени доаго мазути арахйда ца Іеи, тІехдика моторни доатор, машиндаьттаи, гудрон а арахецаш мехкдаьтта чакхьоала дакъе доккхагІа хилар. Мехкдаьтта дакхаргара цунца кренкинговани ярга кхачваца — мехкдаьтта промышленностерча производства из йистальна цига эттар революци хилале хьалхагІарча ц цун хиннача колониальни цхьатеорерьаьрча структура метте. Гатаре тоаделар технико-экономически хьовзамаш, дукхагІа хилар мехкдаьтта промышленносто йоккха ерига продукци. Экспортага эза а йоаелар грозненски мехкдаьтта продукташ.

Революци хилале мехкдаьтта машиностроени ядар Нохч-ГІалгІай чу. ерригача Россе а мо мара. Кхыча мехкий капиталисташта гІулакх а кулаш доазол дехьара хьакхувью мехкдаьтта оборудовани, хІаьта советски хана мара, къаьстта а парте XVI-гІа съезд хинначул тІехьагІа мара, хьа йоалаллизар мехкдаьтта оборудовани хьалхагІа Сормоверча, Москверча машиний еча йоккхийча заводашкеи, хІаьта цул тІехьагІа хардакъехьеча заводашкеи. Революци хилале Нохч-ГІалгІай чу хиннача йоккхагІа хьаетача «Молот» яхача литейно-механически заводан хьалхарча пятилеткай шерашка реконструкци а яь, низ боле «Красный молот» яха завод хилар шиі дукха эзараш болхлой коллектив а йолаш. хьалхагІа доазол дехьара кІаш юкъе мехкдаьтта промышленни мехкдаьтта заводски оборудовани 1930 шера дена ше хьаа а мехка ерригача мехкдаьтта районашка дІахьхьийта а йолелар. Цун производства объем 1913 шерца нийсйича 21-заа хІана алаизар аьнна лаьхьелар.

Грозне йиллар котельни ремонтни балхаш даш, республикана эша ширпотреба продукци арахецаш, беррига мехка цистерни нийсьеш хиина «Красный труд» (хІанзa — ГАРО, автогаражни оборудоване завод) яха завод. 1940 шерале хьалйир автотрактороремонтни «Грознефть» ремонтно-механически заводи, контрольно-измерительни приборий йоккхий мастерски, кхычараш. Машиностроени металлообработкан продукци 1913 шерца нийсйича 71-заа хІана хилаизар аьнна дукхагІа хилар Нохч-ГІалгІай АССР-а, юкъера лаьрхІача РСФСР-а 35-заа дукхагІа хинника метта.

Революци хилале хІаьлга низ бола цхьа электростанци мара яцар Нохч-ГІалгІай чу. Мехкдаьтта промышленностера Іанара двигателаш электрическинарца хувцанза ца йолхаш хилара Къилбаседа Кавказа эггара йоккхагІа йола энергетически базе Нохч-ГІалгІай республика хьае аьзача кхоачадир. 1929 шера бола ба йоаллар Грозненски ТЭЦ-а агрегаташ. 1928 шерадца нийсйича ерриге йоле электроэнергия дукхагІа хилар 1932 шера — 3,4-заа, 1937 шера — 8,2-заа, 1940 шера — 11,5-заа (РСФСР-а — 9,2-заа).

РЕКОНСТРУКЦИ я бола юрта боахама товарни продукци дукхагІа яха йолаларца дегІаделладиза делахар юртбоахама бедан чакхйоала промышленноста довкъош. Республика химически промышленносто юкъьанца эггара дукхагІа чакхйоалаш хинна бедал юртбоахама продукци яр. Химически промышленносто эггара хьалха хьалйир ацетонови завод. Цига ялдара ацетон, ацетилен, кислород, иштта иштта мехкдаьтта промышленностера хьашъеча хІамаш цхьавелла продукташ я. Ерригача промышленни продукцех 3,6 процент толаш а кхыча довкъошта юкъе пхалагІча моттига латташ а яр химически промышленность 1937 шера а. Иза тІетІа дукхагІа юкъелора мехкдаьтта промышленностаца.

Советски Іаьдал хьалгІаделча, иштта из хьатІаденача хьалхарча шерашка а, Нохч-ГІалгІай чу шу нийсера промыслашка а кхыча методашца лелаеш яр, нах шоашта дерзинна лоархІа тедар шу, бІарча участаш йоагайора дІада лаьттеш мукъьайнар дукха. Цхьабакъда, 1926 шера тІайи цар Къилбаседа хьуни хьу чакхйоала промышленность дегІаеккхувера пхе шера план, хІаьта Советски паччахьалкхено мемогта новкъостал а деш промышленноста пайда эца йолайир вай Іалаьмата бІаьгий йола хьуная. 1925 шера Центральни Рос...

Къутабехьен Таджикистане ка болх алат хьакха доладелл. Куйбышевски районан Ильичан цӀерахча совхозан механизаторша дика кӀантӀехьбаьккхина дӀаболабаьб мукх хьакхара болх. Хийн ца дехкача 8500 гектара тӀера алат чуэца дезаш ду.

Сурта тӀехь: совхозан уггаре дикачарех лоархӀа комбайнер Хайтали Раджабов алат чуэцаш волл.

В. Стечищина сурт.

ТАСС фотохроника.

ӀИЛМАХОША ТОХКАМАШ ДУ

Ах дийнахь (17—23 май) Грозне политически просвещенин ЦӀарӀа Советски Союзан дуккхача городашкара Ӏилман сессе гулбеллачу Ӏилмахоша дийцар адсорбенташ хьаьрна, уж Ӏомаяра, царех маьӀнегӀа дикагӀа пайда эцара лоьр. Цу хьокъе беш болчу балха кхуьгалдаре, карагӀдаьннар массанахьа дӀадоьхийтара СССР-н Ӏилманийн Академе вӀашагӀтехача Ӏилман Советон СССР-н Ӏилмайн Академен гулъялар на Ӏилман сесси.

Адсорбенташ — газаш хоаччалазаш чуьраш йола чӀоагӀа хӀаманаш я. Уж хьаьр вӀашигача цилиндра хьесапе 5—10 миллиметр йаьхен 3—4 миллиметр диаметри йолаш, е 3—5 миллиметр йолча бурилгий хьесапе. ХӀара ма-бо хӀама (кхыча тайпара аьлча, гранула) Ӏалаьмате дукха хаьрнилгаш Ӏургилгаш доахкаш я. Сантиметра бӀаьмалдлоний доакъошца дуст царех вӀашагӀа доли харшаш, хӀаьта доккхагӀдараш массехк миллиенни доакъошца дуст. ХӀаьта а цар дуккхали объема кхоаьгӀо я. Ишта дуккагӀйоача адсорбентийн харшийн объем ерригача гранула объемах 30—50 процент я. ЧӀоагӀа дӀа-юка эрша структура йолаш я адсорбенташ. Цар цхьан граммна харшийн чура майда массехк бӀаь квадратни метр хул.

ТӀеххьарча шерашка промышленносте пайда эцаш лелаю тайп-тайпара адсорбенташ. Царех вертеръйараш я силикагель, алюмина активни окись, активированни кӀор. Уж лелаю газ йокъаяра, цӀендара, химически производствашка растворителаш хьагулъяра, мехкдаьтта газашта юкъера бензин хьакъоастала-ра. Шера вааьр тоннаш арахец адсорбенташ, химически промышленносте лоарӀаме отрасль а я ия.

Массехк шу хьалха кердча адсорбенташ арахеца йолайир. Уж яр синтетически цеолиташ. Адсорбционни техника дахкье балхаш деш болча Ӏилмахой терко цу сахьате тӀазаярцар. Цеолиташ аьнна царех цӀи тилъай Ӏалама минералашта уж тара хилара, баькда, синтетически цеолиташ хӀама чулара дуккха дикагӀа я Ӏалама цеолител. Але лева, Ӏалама цеолиташ дукха йоацилга, хӀаьта яраш а цхьан метте йоацаш дӀа — мца кхийса кхыча минералашта юкъе а, промышленность дукха пайдане а яц. Цудухьа синтетически хьесапе (вешта аьлча, искусственни хьисапе) цеолиташ хьаяре адсорбционни техника юкъе керда лостам хьабийлар. Синтетически цеолиташ доахкача дикача хӀаманаш дикагӀдар да цхьан структурни тайпах йолча цеолитийн харшаш (порош) цхьатарра хилар. Цеолита Ӏурга диаметрал вӀашагӀа поперечник йолча молекулех латташ йола вещество мара аьац цеолиташа чу. ХӀораг-дукха йоккхагӀа йолаш яр юс, цудухьа цеолитийн цхьадола тайпаш «молекулярни цацаш» да. Цеолита чуйнаь тӀехьагӀа юха хьакъоастве йиш я, болча вещество сихьалу молекулийн поперечник тайп-тайпара йолча шин продукта. Мехкдаьтта чакхдоахарашта нефтехимикаштен чӀоагӀа лоархӀаме я цеолита из белгало. Хьажа да мехкдаьтта продукташта юкъе Ӏалаьмате дукха ца эшаш йола, парафинови углеводородаш йолга. Цар хоаду бензина октанови число, лакхъю фатагени дизельни доагорни гӀоралара температура. ХӀаьта уж углеводородаш мехкдаьтта продукташта юкъера хьакъостайича, химически переработкана маьхера бедал хул цунах. Тайп- тайпарча мехкдаьтта продукташта юкъера уж хьакъоастаяра эффективни торе хьаэлл синтетически цеолитана — молекулярни цацаша. На процесс хӀана укх сахьате лелаеш я ГрозНИИ опытни установка тӀа, хӀаьта Гипрогрознефта балхлоша цу гӀулакха лаьрхӀа опытно-промышленни установка проект оттаеш ба.

Кхыча адсорбентал дукха дикагӀа я цеолиташ газаш цӀенъярал уж йокъаяраш. Силикагели алюмина активни окиси сахьа йоацаш кӀоартта йокъаяр цеолиташа газ. Цудухьа тӀагӀа цу деме Ӏилмахой, проектировщикий, производственникий терам.

Синтетически цеолиташ Советски Союзе эггара хьалха хьайир 1959-ча шера Грозненски Ӏилма-тохкама институте. 1960—1961-ча шерашка Грозненски крекинг-заводе яр цеолитийн опытни производство, хӀаьта 1965-ча шера цу заводе балха юкъайоалайир уж адсорбенташ арахецаш йола тоннаш - промышленни установка. Йоккха йоаца установка я Стерлитамаке цеолиташ арахецаш, Салавате ей лата цхьаькха йоккха установка.

Сессе дакъа лаьцараш бала хилар Грозненски крекинг-заводе. Уж хьежар цеолиташ арахецаш йолча установкага. Ишта бовкхача безамца хьежар уж ГрозНИИ дача тохкама балхашка.

Тхьаь кхаъ докладага ладийгӀар Ӏилмай сесси гулбеннараша. Синтетически цеолиташ юваш хиннача кхийтта докладех бардӀ кийчъяьар грозненски организацеша: Грозненски крекинг-заводо, ГрозНИИ, Гипрогрознефта институто. Цо хьаькъонех лел локха дакъа лоац грозненцашра из керда отрасль дегӀаккхувлача. Цу хьакъе тохкамаш деш я Грозненски мехкдаьтта институт, Грозхимкомбинат. Сессе дакъа лоацаш бар Москвера, Ленинградера, Киевера, Бакура, Владивостокера, ишта кхы а дуккхача городашкара викалаш. Царна юкъе бар адсорбенташ Ӏомаеча гӀоргбаьнна специалисташ академик М. М. Дубинин, технически Ӏилмай доктор, профессор Т. Г. Плаченов, химически Ӏилмай кандидаташ Н. Е. Неймарк, С. Н. Жданов, Н. С. Горочешников, Ӏилман болхашта керте латта балхлой, Ӏилман-тохкама институтий, йоккхача заводий инженераш, производственникаш. Грозне га сесси хилар йоккхача лоархӀаме событи я вай республика. Грозненски Ӏилмахойи инженерийи балхаш дийцар шеррача Ӏилман-технически общественносте. Гулбеннараша даьха мах бир цар хьача тохкамашта.

Я. МИРСКИЙ,

ГрозНИИ лабораторе кулгалхо, химически Ӏилмай кандидат.

Сухалбе, механизатораш!

КХЕТАМЦА ВӀАШТӀЕХЬБОАККХАРГБА БОЛХ

Дикача толамашца дӀадоладаьд керлача пятилетка хьалхара шу «Сельхозтехника» Советски районни объединене механизаторашa. Ӏанал хьалха кхоачашдир цар КПСС ХХIII съезда сейна тӀаийца дехкараш, квартальни производственни заданин биъ бетта программе — 173 процент. Цу дакъе механизированни отрядаша 144 процент кхоачашдьй задани, ремонтни мастерскаша — 132 процент, автотранспорто — 145 процент. Колхозашта гӀулакх деча тракторни бригадашка дика дӀайийра еррига бӀаьстийн на культураш.

Цхьабакъда, кхашкара балхаш чакхдаьннад аха йиш яц. ХӀана нара механизаторий дукха болх бе бела ха хьатӀаккхаьчаяц.

ДӀайийнача культураш, къаьстта пропашной ярашта гӀулакх делга, ка бола алаташ чуэца комбайнаши жаткаши кийчъелга — хӀана «Сельхозтехника» Советски районни объединене механизаторий керттера дехкар да.

— КарагӀдаьннарех кхоелам баь Ӏе йиш яц,— йоах, бӀаьстан кхашкара балхаш деш дика хьежхамаш даькача тракторни бригадий бригадираша из. Бабиев Солтухана, Матаев Заиндие, трактористаша Минаазов Вахас, Белкиев Супьяна, Алимхаджиев Сейдрахьмана. Цахо а къахьегама оасарлеш шоаш деча балхий дикали лакхъе дерхӀ хьалха латтача механизаторашта.

Ӏалаьмате дукха болх ба хӀана «Сельхозтехника» Советски районни объединене ремонтни мастерскейкарча балхлой. ТӀехьа ца лоахаш кхоачашде деча культураш обработка еча тракторни бригадий заказаш. Гаргтарча деношка ремонт яь аха еза комбайнаши жаткаши. Хьуккъьа чуэца кийчъеча техника дика ремонт ен белгалбаьннаб комбайнераш на. Яхьяев Хьумид, Ибрагимов Абубакар, кхыбараш. МТМ заведующи волча Хаджиев ЯрагӀо шо кулгаллу комбайнераштен жаткаштен ремонт еча ремонтникашта.

Агрегаташ алат чуэца кийчъяра мел эшар Ӏаланидаьд. Кийча я огнетушителаш, искрогасителаш хий чудетта пелаш, ведраш, кхыараш.

Из дерригахьа дӀа-шегӀа хьахилацц. Ниа а хьинар а ца кходеш «Сельхозтехника» Советски районни объединене специалисташен механизаторашен къахьегарех карагӀдаьннад из.

Ремонт ярах технически гӀулакх леттадараш, гӀаьхха хӀана толеш эргайоаккхаши шеръеша латтаж йола йоккха ремонтни база я тха.

Проектно-сметни документашка хьежжа «Сельхозтехника» Советски районни объединенеа реконструкци яра балхаш МК-66. Ремстройтрест ахача шин подрядчика кхоачашду. Водопроводаш, паровое отопление, арахьарча мойка объекташ укх шера йиълагӀча квартале эксплуатаце дӀа яха езаш я. Цу гӀулакхо дика новкъостал лергда механизаторий къахьегама оасарле а юртбоахама техникаеш тракторалтен еча ремонта дӀа еал а лакхъяра цунна цхьана ниахалдаш техникага колхоза кхашка болх бе торе а хулийтаргья.

Къахьегама оасарлеи тхоай объединене рентабельносте лакхьяра кхашшаьра долча моттигашка тӀехьатовсача юртбоахама машенех дукхагӀа пайда эца лерхӀ оаха. Из хӀанзалца деш давар тха районе.

ТӀехьатовсача нохарашца алаь аха лерхӀ оаха укх шера. Практико хьахьекхад цу нохарашца бахаш хинча маневренности къахьегама оасарлеш лакхъяга, болх беча хана уж кӀентагӀа доахаш хилар.

Дукха керда техника ухийт тхона. Ишта, масала МТЗ-52, Т-74, ДТ-75 ахача маркаех йола пхийтта трактор, тӀехьавоза жаткаш, волобуеш, КРТ-4,2 аха культиватораш, Б-2,1 аха сенокосилкаш, тӀехьатонса нохараш, дуккха кхыйола юртбоахама машинаш.

ХӀанзалца хала дар комбайнераш лаха, хӀана аьлча алат чуэца майдаш кӀелига йолаш алапи доха тулар цар. Цудухьа балха материальни безам тӀа ца болаш тхаьнигара дӀаухар уж. ТӀехьатовса комбайнаш яхийтача из дӀаларгда, хӀана аьлча хьувкъам чуйнаьчул тӀехьагӀа шасси тӀера Ӏоаьхача комбайнашца йиъ тонн мухь ахухьаш автомобилашца санна болх бергба комбайнераша. ХӀаьта мухь кхухьача транспорта дукха болх бе тааннига.

Ялат чуэца ха — бехктокхаме ха я. Дукха ха йиеанц из хьатӀаккхача. Цунна дика кийчо яра де мел дезар де деза.

Чуэца еза 835 гектар гуразьа йийна культураш, 69 гектар кек, 31 гектар гилуаргаш, 22 гектар гӀорох.

Цицдалийта йиш яц цунца цхьана бӀаьстийн дӀайийнача культураша гӀулакх де дезаш хилар а.

С. АБДУЛАЗИМОВ,

«Сельхозтехника» Советски районни объединене управляющи.

ХЬИНАР КХОДЕРГДАЦ

Башха тоаденна алаташ кхачам латт тха районa колхозашки совхозашки кхашка. Районе гӀолла юкъера лаьрхӀача хӀара гектара тӀара 25 центнер алатий яргъя моттаи да, хӀаьта, цхьадалелча боахамашка 30 центнер ала а мег.

ТӀехдикача алаташа юрташкара къахьегамхой, цхьа-дале, гӀаьбитай, лоалагӀа-дале сагото а вовай царна. Сагот дер да хӀанца дукха ха йолуцаш диннача йоккхача йоачане мукх лаьтта Ӏобужабаь хилар, къаьстта а «Дружба» ахача совхозе. Цудухьа района боахамаш, долла хӀанз терийл а деш, йоккха кийчо а еш хилар алаташ чуэцара. Укх шера тхьаннига хӀара комбайна боккха мукх тӀабуж — 160 гектар я царех хӀарале чуэца езар. Механизаторашта хьалхашка оттадаьд 8—10 дийнахьа алаташ хьекха баьра, цхьаккха а фийт ца бобеш цӀена уж чуэцара дехар.

Из бехктокхаме дехар кхоачашдулургдолий — хьагӀ хатта? Кхоачашдулургда. Цу гӀулакха оаха къахьегаш лергтӀа вӀаштӀехьбаьккха беш, гураьа дийна алаташ хьекха домдара хабаш тувлалийта йиш яц.

«Дружба», «Гудермесский» ахача совхозашка района кхыча боахамашкарчул дикина хьалхагӀа хьаьчо дола алаташ. Цудухьа цу боахамашка йигай ояха «Степной» ахача совхозера а алхамашкара а комбайнаш, Урус - Мартана районера пхийтта комбайн кхаьчай.

ХӀана тхоай дерригa алаташ тӀапоренна оаха 3800 гектара тӀа гураьа бийна мукх 5—6 дийнахьа хьекха баккхара. ХӀара комбайна тӀа комбайнера гӀоача ва, цу гӀулакхо торe хулийт са хинча гӀоне са довлацца сийрда челйолча хана хадʼ хана комбайнашка болх байта.

Къаьстта а тешам тӀабехийтарг болаш ба хьаккари ардара къаьстъкаьстта а долаш алаташ чуэцара, хӀана аьлча тха алаташ цхьан боараме кхачаш дац. ХӀара боахаме кхоачам хоалах жаткаш я. Лаьтта Ӏодийна алаташ чуэцара комбайнаш тӀа эксцентрикови мотовилаш оттаьй.

Дахача шера алаташ хьакхара опыте хьахьекхад групповой методагӀа алаташ чуийлар толамагӀа делга. Групповой методах чуэцача хана цхьан массива тӀе болх беш хул ялх-ялх комбайн, цо торе хулийт уж технически хьахьекха хенагӀа Ӏалаьтьа а комбайнашкара сихагӀа алат дӀаьхалаха а. Цул совгӀа, цу тайпара алаташ чуйдаро торе хулийт цу сахьате кхай тӀара ча дӀалаккхар а цига, аьха а аьла, хаппахьа юха хьалхоӀаш дӀае а.

Укх шера на боц алаташ чуйнача лаьттанка хьаьнӀаш дуккагӀа дӀаюаргйолаш я тхаьнига: планах дӀае лаьрхӀача кхо эзар гектара меттел йиъ эзар гектарага кхоачаш дӀаюаргйолаш я уж. Ишттача гӀулакхаша, оаха толамца кхоачашдергда хьайбашта шеран дӀакъараш хилийтара дехкар а.

Кхелаь алат сиха [illegible] чуэцалга дуккхача хьале [illegible] сa юкъе [illegible] КПСС ЦК-е [illegible] Министрий Советан [illegible] укх шера эргадаьккхад алаташ чуэцача дакъа лоацача комбайнераштен трактористаштен материальни поощрени яра гӀулакх. Царна, балхах тахача керттерча маьхах совгӀа, алат чуэцача хьалхарча итт дийнахьа шоай алапех 60 процент боараме ахча кхы а тӀатохилга оттадаьд, хӀаьта ишта пачхьалкхенна дӀателача маьхех 6 центнерага кхачачьа дола алат царга доккха йиш хилар а оттадаьд. Цо а гӀадергда алаташ лоацача хана чуйнца дазара.

ХӀара боахаме кхашкарча станашка, хӀара агрегате хьалтехаь тӀайдаь социалистически дехкараш. Алат чуэцача хьалха латтараша тергӀо лаш я цӀе вымпелаш.

Укх шера цхьацанахьа хьатташкен складашкен халонаш хургйолаш я. Уж сендухьа хул аьлча, алаташта юкъе дукха оасара баьццаш я, цудухьа хьатта тӀа кхухьа алат чӀоагӀа тӀуна а бӀеха а хургда. ХӀаьта цигара бахаш шин сменах дергдолаш вӀаштӀехьдоах, алаташ хаддана цӀендеелга. Ӏалашдар дукха.

Тха районо укх шера пачхьалкхен кийрашка пятилетка хьалхарча шера хьувкъамах дола 3700 тонн алат чутасса дезаш да. ХӀаьта оаха тӀаийцад Даьхенга цул совгӀа цунах 30 процент хилал дола алат кхы тӀа а дохкара дехкар.

В. БЫЧИХИН,

Гудермесски района юрта боахама производствени управлене [illegible]

АХ ШЕРА ПЛАН— ХАНАЛ ХЬАЛХА

Республика оалхазараш леладеча фермай болхлоша ханал цхьа бутт хьалха кхоачашйир пачхьалкхенна фуаш дохкара ах шера план. Укх шера 1-ча июне кхаччалца дехкад 21,7 млн. фуъ планах доккха дезаш хиннараш 21 миллион фуъ мара ца хиннача метте. Совхка цу ханнaлца дӀаденнарашца ниъсача 16 процент дукхагӀа дӀаденнад фуаш.

Фуаш дукхагӀа гулдарех пачхьалкхенга дохкарех дакъе эггара доккхагӀа толамаш даьхад Ачхой-Мартана, Надтеречни, Наьсарен, Сунженски, Урус-Мартана, Шелковской районий боахамаша.

Ах шера план ханал хьалха кхоачашъяр духьа тӀегӀертта къахьегаш ба шурий фермай болхлой а. Шура [illegible] ах шера план 88 процент кхоачашъйьй.

Урус-Мартанен Веданен районий боахамаша республикие эггара хьалха кхоачашъйьй пачхьалкхенга шура йохкара ах шера план.

Укх гаргарча деношка шура йохкара ах шера план кхоачашъяь яргъя Гудермеса, МалгӀабика, Наьсарен, Наурски, Шаьла районий колхозаши совхозаши.

Цхьабакъда, Сунженски Грозненски районашка, шура лехкара керттерча районашка, дикка кӀезигагӀа яьккхай шура юкъера лаьрхӀача еррига республика районашна йовиххачул.

Приемни пункташка дӀачуденнад 652 тонн тха, из хул хьалхарча ах шера планах 30 процент. Из 2,2-зза дукхагӀа я совхие цу хана дӀаденна хиннaчул.

Хьайбаш боахамерча болхоша юкъе тӀа-тӀа шерегӀа аржаш латт дулх, шура, тха дохкара 1-ча квартала план ханал хьалха кхоачашъяр духьа лелию яхь.

1966 ШЕРА 1 ИЮНЕ КХАЧЧАЛЦА ПАЧХЬАЛКХЕНГА ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ МЕЛ ЕХКАЙ ХЬАХЬОКХАШ ЙОЛА СВОДКА

(1-ча ах шера план проценташ)

Районаш	Дулх	Шура	Фуаш	Тха
Ачхой-Мартана	67	87	137	20
Ведана	94	106	114	109
Грозненски	65	84	93	23
Гудермеса	100,2	97	103	4-зза
МалгӀабика	101	91	145	6
Надтеречни	80	82	109	64
Наьсарен	123	95	135	12
Наурски	42	95	130	38
Ножай-Юрта	69	90	128	5-зза
Советски	43	80	111	81
Сунженски	110	80	109	10
Урус-Мартана	94	102	106	178
Шаьла	63	97	90	3-зза
Шелковской	37	88	109	26
Республике гӀолла	74	88	103	30

БАЬЦА ДААРАШ ЛЕЛАДЕРИЙ ГӀУЛАКХАШ

Укх шера хакха хьувкъам баккхара бола къовсам тха звеной колхозхоша, белабаьбар КПСС ХХIII съезда сийна йола къахьегамь вахтагара. Съезда болх болйбалалехьа дукха ха хьалхагӀа деча тха кхаь а звенора колхозхой парникашка къахьегаш бар, баьца даарий культурай рассаьа кхееш, кхашна моттигерен минеральни удобренеш елаш, лаьттах тӀоадал чуйолийтара хий дехкаш.

Лаьттах тӀоадал чуйолийтара хий дехилга — на хала а кхалнахагарчул дикагӀа маӀача нахага булуш а бола болх ба. Цхьабакъда, Н. Мусаева, А. Никаева, С. Эльжуркаева, дуккхача кхыча тха колхозниценаша лаьттах тӀоадал чуйолийтара хий дехнара болх маӀача нахал хӀамма а лелагӀа бацар. ХӀаьта хӀана кабуцаш помидоранттен хий дехкаш а ба царех дукхабараш.

ДӀайийнача культураш чуйнна Ӏунал ду тха хьаэттий хӀана. Яр баьца даараш леладерашта эггара бехктокхамегӀа бола ха я. Оасар делга тӀехьаделийтарo а лаьтта цамцалоккхинга лаьгӀдалийтарo а чӀоагӀа лехбергба хьалт долча баьца даарий культура хьувкъам. Из дика кхетаду тха звеной беррагача членаша, хӀаьта цудухьа лерттӀа балха ара а бува уж. Колхоахой болх бе болалора Ӏуйрийна 6 сахьат даьлча, кхьабакъда, хӀана Ӏуйрийна 5—6 сахьат хаьлча кхашка чуйнна болх беш боахкаш хул тха колхозникаш.

ХӀаране кхетаду колхоз бӀаьхий хилар а шоай материальни хьалторе дикагӀа тоалр а дукхача хьале тешаме къахьегаш хиларах уйзна долга. Соалха болх а на беш цӀагӀа баьгӀа колхошкой гураьа гӀулакха дух тӀа баьлар, цхьабакъда, из тӀехьа хилар. ХӀаьта тешаме колхозе болх беш хиннача паха хӀара къахьегама денах цхьанца сом ахча а, йиъина килограмм ялат а, баьца дааращ а чулихьар. Цул совгӀа, дуккхача колхозхошта кхы тӀа а мах белар планан совгӀа долча хьоккамех. Ишта, масала, тха цхьан звенорарча колхозницана Чилаева Букина ше хьийгача кьех кхы тӀа а 134 сом белар, Джентемирова Асета — 176 сом, Мусаева Айбата — 120 сом белар. Цудухьа хӀана тха звеной беррига членаш балха дика арабуьл.

ДӀайийнача культураш Ӏунал дара болх чуйнна беш латт тхаьнига хӀана, 7 гектар йолча хозапта, морковкана, свеклана оасар даьдаьппад. Фу дӀатесса дӀайийнача помидораша культиваци а яь, оасар а даьд. Помидораша культиваци яьй трактораста Мисорбиев Мовлата, хӀаьта уж дӀайийнар а на на. ДӀаюналга а культиваци ялга а тӀехдика чакхдаьккхад цо.

Хальгаш дӀадегӀа йийнача культураш — помидораштен кобушан — хӀалалехьа оасар даь да Ӏеш, кхоъза хий а дилзад. Оасар деш хьаьстта а лакха хьокхамаш доах Чертоева Хьавас, Филиппова Еленас, Джабаева ПаьтӀамата, кхычар. Царех хӀаране ден-денна шишша норма кховчашъю.

Укх гаргахьарча деношка уж деррига балхаш дикка даь чаргдолаш ба.

Б. ГАЛАЕВА,

Ш. КАШИТУРОВА,

А. ДЖЕНТЕМИРОВА,

Сунженски района Ленина цӀерахча колхозе баьца даарий лелдарий бригадий [illegible].

[illegible] сера ГӀалгӀайчене айтар мах тӀехьагӀа дӀалургболаш кьуи завода оборудовани. Лоамашка керх хьакха заводаш хьалйир, готтита машинаькъаш, тӀоналъаш дехкар, из чу а кхуьсаш хьу Ӏоккухьайтилга вӀаштӀехьдаьккхар. 1937 шера хьу хьакхача болх беш 2400 саг вар, цу дакъе 100 саг нохчашен гӀалгӀашкен.

Болх бе йолаелар гӀишлой материалаш кьае йоккхий предприятеш. Долчен хӀамаш ю комбинат, мебельни фабрика. ШоллагӀча пятилетка деша кирпишк кийчъярал соенагӀа шерра хьае йолаелар цемент, кӀир, алебастр. ГӀишлой материалий промышленносте ерригa продукци 1913 шерарчул 18-зза совгӀа дукхагӀа хилар 1937 шера, кӀаьта хьу кийчъечен хьу чакхйоахачен промышленносте продукци — массехк иттазза.

Революци хилале шоллагӀа (мехкдаьтте промышленностегахь дӀахоачаа) моттиг лоацар кхачан промышленносте. Йоккха йоацца шин киазаводе, Ӏанарда кхастаеча кхаь хьере, алкустарни пекарнешка болх беш 300 гергга саг вар. 1940 шера 4 процент мара хилназар кхачан промышленносте республикина керттерча промышленни - производствени фондашка лаьца дакъа. Цхьабакъда, уж кхы тайпа керттера фондаш а хьалйир. Йоккха кхаъ консервни завод — г. Грозне, Ассиновски станица, Мочкхий-Юрта, шин а еш реконструкци йир хьаар дооаа, деша доахча, дулхах шурейи йоккхача предприятешта, чагӀар доакхача заводашта. Республике массехк районе сом чакхбоахача заводашка хьайора варени, джем, повидло. Керттерча дакъе республике чулье чакхйоехаш яр республике хьайоакхаш мел йола юртбоахама продукци. Нохч-ГӀалгӀай АССР кхачан промышленноста арахецача ерригача продукце боарам 1913 шерарца нийсбеча 35-зза лакхбелар 1937 шера, хӀаьта республика промышленносте ерригача валови продукцех 7,4 процент а лаьцар.

РЕВОЛЮЦИ хилалехьа бирзкьали кога гӀирс тегаш юкъ-юкъе кустараш мара бацар г. Грозне, хӀаьта юрташка — эзарой шоаш бар. Фабрике хьаь хӀамаш Центральни Россера тӀаккхухьаш яр. ТӀом хьале хьалхарча шерашка хьалйир барасоц кога йоккхий фабрикаши кога гӀирс бу фабрики, реконструкци йир цӀоккий еча завода, хьалйир боамбиь цӀенбу, тха кьувза, трикотажни предприятеш. 1940 шера Нохч-ГӀалгӀай АССР-а 346 эзар пар телата кога гӀирс кийчбора, республика ерригача промышленносте дуча продукцех хӀама промышленносте луш хинна продукци 1,6 процент яр.

Шерра дегӀаелa йолаелар керттерча дакъе хьуин хьайбей боахамен ресурсаш пайда эцаш а лоамех, цу дакъе кхелирх а, промышленни производствашен социализм хьалъечен вагъаеезара йоккха лоархӀам болаш а йолa моттигера промышленности промысловни кооперацин.

Производствене концентраци а хулаш къахьегама оасарле лакх а йуш хьалхар республика моттигера промышленность. Цига а чӀоагӀа хилуш дар эрсий [illegible] деш дола новкъостал. Масала, 1940 шера Нохч-ГӀалгӀай АССР моттигерча промышленностега дӀайохийташ хиннача капиталовложенех кхийсса ахчаш хӀана ац хьине яраш РСФСР моттигерча промышленноста [illegible] юкъе дӀа-хьа екъера чотах яр (цу дакъе Москвани Ленинградеи моттигерча промышленноста чотах 765 эзар сом (хьалтагӀа лелаш хиннача ахчах маьхаца лоархӀаш).

Кхы а доккхагӀа дар промышленно шолагӀчен кхоалагӀчен пятилеткашка дах новкъостал. Промышленни кьасат долаш хилар промысловни кооперации дуккхача доакъошкара производство. 1937 шера алхха цхьан «Ремпромсоюзе» чуйоагӀар бола беш 2800 белхо а болаш йола йоккха йоаца 7 заводи 30 мастерскейи а йолаш йола 37 артель. Цар хьайир миллиошах сомий мехка кирпиш, металлически хӀамаш, бытовой хьме предметаш, цӀокий товараш, кога гӀирсаш, тийг кхыйолии хӀамаш. Хьун кооперацо арахецар мебель, бочкаш, педаш ду пӀендаш, кхыараш.

Хьалха готтаро аграрни хинна Нохчийи ГӀалгӀайи областаш шоллагӀа пятилетка чакхйоалийча хинна индустриальной - аграрни Нохч-ГӀалгӀай автономни республика а хинна дӀаяттар. Нохч - ГӀалгӀай АССР-а йоакхача еррига продукцена юкъе 1940 шера промышленносте лоацаш хинна дакъе 70 процент дар. Социалистически производствени отношенеш керттера а хинна чӀоагӀъелар Нохч-ГӀалгӀай АССР промышленносте, тергохо хьахьедне пятилеткашка.

Йоккхий хилонаш эша а еш вӀаштӀехьдоалар хьамах йола болхлой класс хьаелга. 1937 шера Нохч-ГӀалгӀай республика промышленносте бола беш 3500 нохчой гӀалгӀай вар, е цу дакъецарча болхлоех 25 процент, хӀаьта 1939 шера — 4000 совгӀа, цу тӀа а царех дукхагӀа дола дакъе производстве хьалха латташ дар. ХӀаьта а, кьамах болча боккхоша промышленносте йоацаче дакъе дикача КъинбасаагӀа Кавказерча воах къамий республикашна тӀехьайоахар Нохч - ГӀалгӀайчо. 1940 шера Нохч-ГӀалгӀай АССР-е вӀашагӀъехкар къахьегама резервай системах йола ремесленни училищеш, ФЗО школаш. Цига дешаш вар 2400 саг, царех 52 процент нохчийи гӀалгӀайи а болаш. Из бар квалифицированни республика болхлой классе метте дӀаотта магаргболаш бола керда низ.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ индустриализаце Нохч-ГӀалгӀайчен промышленноста структура хийца ца Ӏеш, дикка совъяьккхар промышленни производства объем, тоадир цун дакъегаьара хьокхамаш. Ласта темпаш — социализмa экономика дегӀаийра закономерность. Дукха совгӀа-шашегӀа боацаш ерригa союзе боараме дегӀаухар Нохч-ГӀалгӀайчен йоккха промышленность, хӀаьта 1940 шера производство боарам 1913 шерарчул 11-зза дохх а белар. Мехкдаьтта докхара СССР-е шоллагӀа моттиг лоацар Нохч-ГӀалгӀайчено. Дай-мехка тӀом хьале хьалхагӀа, боккхи дехкара — хьалкара; эзе - йоккхача промышленноста эш цул дакъе — машиностроение электроэнергетикен дегӀаяхара темпаш РСФСР-е юкъерча темпаш дикка хьаьнте яр.

Нохч - ГӀалгӀайчена аь индустриализаци СССР-а ена социалистически индустриализаце дакъе а меже централъни районий оза-йоккхача промышленностеш эрсий калкъо масса дегӀоракъера деча новкъостала керда тӀа веттаиш а яр. ХьалагӀа а деча къадоагӀаш дола тӀехьадиса хилар дӀа а дакхкa, керда техника карерзаярца, квалифицированни кадраш, материальни финансови ресурсаш ца тоьарца хьалхашка кхьтта халонаш эша а еш. социализм хьалъяра гуччакьарчен хьайлагӀарчен моастагӀашца къовсам а бовттабеш, шоашта эшаш дола хӀамаш дукха доллашехьа а, шех ца боалаш коммунистически парте кулгаца доккхий толамаш даькар Нохч-ГӀалгӀайчен къахьегамхоша промышленность дегӀаяхулача, юрта боахаме цхьатарра коллективизаци чакхъяккхарах культурни революци ярах материально - технически хьаьяра вӀаштӀехьдоахача. Цу тайпара, Нохч-ГӀалгӀай хала тӀаьхьадусаш хилар дӀадаккхар дакъе тоадамболаш йола фактор хилар СССР социалистически индустриализаци ярах.

* * *

СИЙЛАХЬ-ВОККХА Дай-мехка тӀом лаьттача шерашка Нохч - ГӀалгӀайчен промышленносто шин боррига хьа тӀебехийта бола бар моттагӀа эзо а аь котало эшкара, хӀаьта шин дехкар диза кхоачаш а дир. Цунца цхьана Нохч-ГӀалгӀай АССР промышленностера керттера производствени фондаш тӀом чакхбоалча хана вӀашгьелар. хӀаьта цо арахецаш йола ерригa продукци 1940 шерарчул шозза кӀезигагӀа хилар 1945 шера.

ТӀом совцачул тӀехьагӀарча шерашка (1946—1958 шш.) Нохч-ГӀалгӀайчен индустри дӀало дегӀаухаш хилар. ТӀом хьалехьа хиннача боарамга кхаьчар 1949 шера, хӀаьта цул тӀехьагӀа дикка тӀехь яьлар. Доакъошта дукхагӀа екъаелар Нохч-ГӀалгӀай АССР промышленность. Къаьстта сиха дегӀаухар химически, машенаш ю, металл чакхдоахаш доакъош а, хӀаьта ишта айгачех кхачан промышленность а.

Семилетка шерашка (1959—1965 шш.) Нохч-ГӀалгӀай республика промышленносто арахеца ерригa продукци 109 процент тӀаккхийтар, ерригa СССР бӀарча хьалийцаца 84 процент мара ца кхиттача метте. Къаьстта чӀоагӀа дегӀаденад вайцига мехкдаьтта доакхилга — 3,9-зза (хьадаьккхад 8890 эзар тонн мехкдаьтта, вешта аьлча дукха хӀама ца эшаш 1913 шера ерригa Росси даьккхар массел), газ йоаккхилга — 3-зза, машиностроение металлообработкан продукци — 2,3-зза. Эггара лоархӀамегӀарчен прогрессивнегӀа долчен доакъой — энергетически, машиностроительни, металл чакхдоахаш, химически — продукци хьаьлта Нохч - ГӀалгӀайчен промышленносте сихагӀа дегӀаенад юкъера лаьрхӀача ерригача Союзе мехчул, хӀаьта 1965 шера 35 процента нийсса болча шера юкъерча боарамга а кхаьчар. Республикана керда дола доакъош хьалхилар вайцига — приборостроительни, электроинструментальни, продовольствени машиностроение.

Республика цхьадайоача районашка хьал а я, болх ба йолаяллийтай 20 совгӀа керда йоккха предприяти, 1913 шерарчул 60-зза дукхагӀа хьао вай хӀама промышленни продукци.

Цхьабакъда, кхуьцо цхьана, укх тӀехьарча шерашка кӀезигденнад фондаша юкъалур, вешта аьлча керттерча фондий 1 сома лоархӀам арахеца ерригa продукци кӀезигьеннай республика промышленносте, хӀана а дукха оборудовани а пайда ца эцаш латтам, лоха а станокашa сменах бола бера коэффициент. Цар а кхы а кхоачамбоацараша хьаьнохк промышленни производство эргаьаьккха тоара хӀанз а республике ерригача торонех пайда эцаш ца хилар.

Нохч - ГӀалгӀай АССР промышленность кердача пятилетка дегӀаяхуяра перспективаш дика я: цо арахецача ерригача продукце боарам 1,5-ззачул кӀезигагӀа боацаш лакхлургба, хӀаьта дерригa хьадоаккхаш дола мехкдаьтта 1970 шера 16 млн. тоннига дӀакхоачаш доахаш хила мег. Цо дӀадакаргда дерригa вай низаш оарцагӀдоахилга. Шеко яц, ордени лелаеча Нохч - ГӀалгӀайчен къахьегамхой кердача дехкарех лоархӀабергхиларех.

В. [illegible]

экономически Ӏилмай кандидат.

«СЕРДАЛО»

3-гӀа agӀ. 7 июнь, 1966 шу.

ХIАМА ХА ЛОВЧАРНА

ВУНДЕРКИНДАШ

Вундеркинд олу хьекъал долча, тамашийна дешарах кхетача, моллагIа хIама Iомаде карагIдоалаш долча берах. Вундеркиндашта юкъе дукха хул хургбола гениальни нах.

200 шу гаргга хьалха Германе кепатехар «Любекерча хьекъалдолча дикъ шу дакьнача бера Кристиан Генрих Хейнекена хьехархочо Кристиан Шенаха дийца цун вахари, хелари, гIуллакхаши, валарах» яха книжка. Хоьш долчох, на лоацца биографи дунен чухь эггара хьалха дийца бера вундеркинда вахар да.

Шийн 10 бутт балалехьа зIамигача Генриха «суртанца хьехьокхача цIагIарча предметех дукхагIчар» цIераш яха ховра. Шийн кхо шу дакьлча цунна ховра фаьлгаш деше цифраш ларкIа (гIатока, гIераяха, оза, екъа). Дукха ха кIалехьа французийн мотт Iомабир кIеьнна, хIаьта «географех дика кхетамаш» «азар соьтIа латински нецаш ховш» вар из.

Генриха цIи еррига Европе дIахезар, хIаьта Дане пачхьо ше волча хьоашагIа а вийхар из. ЗIамига вундеркинд шийн диъ шун бен бутти баьлча велар.

ГIоргаьннача художника Дюрера 13 шу даьлча дилла автопортрет хIинз а долаш да. 7 шу даьннача Моцарта йиъ соната яйир. Шоай 11 шу даьлехьа публични концерташ телаш хиннаб Лист, Шопен, Иегуди Менухин. 9 шу даьлча Гетес немецки, латински, гречески меттала стихаш яхьеш хиннай.

Вай хенарча математика лард еллача Гаусса, яхаш дуц, шийн кхо шун ах шун даьлча шийн да 25 талер зе хулчара кIалхараьккхав: шийн дас яьча расчеташта юкъера гIалат корадир зIамигача Гаусса. Геттаре зIамига волаш гучадаьлар алгебрахи числай теорехи Гаусс дика кхетилга: цун дукхагIа дола керттера Iилман балхаш 14 шерагара 17 шу даллалца болча хана чухь дагалаьца а техка а да. Эвклидови геометрех 30 теорема оттаьа а яь, баьгьлий Паскала геометри учебник шийна йаргадоаллехьа. ХIаьта 15 шу даьлча Паскала конически сечених бола болх кепатехар. 100 соьтIа нерда теоремаш баь а бир.

«Кибернетика да» Норберт Винер цIенхаштта Iилма Iомаде волаьенна шийн 5 шу даьлча, хIаьта 9 шу даьлча 18 шу даьнача кагийча нахаца цхьайна дешаш а хиннав из. 12 шу даьлча колледже деша хийра Норберт Винер, хIаьта 14 шу даьлча Iилман степень а елар цунна.

Цхьабакьда, берригаш хилац гениальни нах бера хана дена шоай хургйола говзал гучалаьда. Статистикас хьахьокхача бесса, гениальни нахах бIаьннена юкъе 30 сагIт мара хилац 11 шерал хьалха белгалваьнна. ДукхагIа долча даьгье хургбола гениальни нах школьни программаш дIадехар Iалаьйнате сихен эттан Iомаде карагIдаларна белгалбуал: шоай 6—7 шу даьлча шоайла шозза боккхагIа болча дешархоел дукхагIа ховш хул уж. Цунца цхьаьна школерча дешарна кIезига безам болаш а цунга хьежна школьни программах гIехьабиса а хул цхьаза хургбола гениальни нах. Масала, Байрон, Скотт, Дарвин зIамига болча хана наха Iовдало хеташ хиннаб. ДукхагIа йола уж «пайдаза доаца ловзоргаш» деш — стихаш яхьеш, сурташ дехкаш, кIоргIлаш гулдеш, химически опыташ уиттаеш — дIахьош хиннай цар.

ПОЛИГЛОТАШ

Уж а ба шоай тайпара вундеркиндаш — дукха метташ ховш нах. Полиглоташта юкъе а полиглот волаш дунен чухь цIи хеза хиннав итальянски кардинал Джузеппе Меццофанти (1774—1842). Британски энциклопедес дувцачох, 58 мотт ховш хиннаб цунна, хIаьта эхьача хоамаша яхачох, бIаь гаргга мотт ховш хиннаб цунна. Меццофанти веннача тIехьагIа цун архиве 84 меттала язьяь заметкаш корайъй. Англичанина Джемс Рича 16 шу мара даланза волча хана Европера дерригаш а хIена дац аьнна метташи Азера дукха метташи ховш хиннад, итташ ояраш иероглифаш а йолаш. Венгерски тюрколога Арминий Вамберена ховш хиннад, царна юкъе кIезига (1832—1913) Азера меттанга довзаш доле чагатайски уйгорски метташ а долаш. ГIоргаьннача немецки археолога Генрих Шлимана (1822—1890) англичанийн французийн метташ Iомаде цхьаьша шу мара ца езадерц, хIаьта эрсий мотт 6 кIиркх Iомабаьб цо.

Вай махка а дукха ба полиглоташ. Иштта, 40 соьтIа мотт ховш 30 шу мара даланза волча Зализник Андрейна, СССР Iилман Академе славяноведене Институте сотрудника. Эстонски ССР Iилман Академе член волча профессора Арнета Паула шийн Iилман балхаш 15 меттала язду, хIаьта 20 меттала къамаьл а ду цо. ХIанзаре а къаьнаре а 21 мотт ховш волча Iилмахочо-экономиста Василевский Леонида ак шера Iомабу нерди мотт.

25 шу мара даьннадац Николаев Евгена, цхьабакъда, хIанзехьа а тIаьхь мотт ховш зIамигача сага, цхьаметтал халагIчарех лоархIа латински къаьна-гречески метташ а долаш. Англичанийн мотт бааь беттан, болгарийн сербийн метташ шиппашьа беттан, хIаьта чехийн мотт цхьан беттан Iомабаьб Николаевa. Цул цхьа шу зIамагIа ва Донецкера шахтер Юдакин Анатолий. 30 мотт хов цунна. Николаевеи Юдакинеи тайп-тайпарча меттала шоайла къахтеш дIалоха ухийт.

дерга ДЗ Мици нех Фр-

ВЕЖАРИЙ МЕХКАШКАРА ХОАМАШ

ТIОМ ТIА А КЪАХЬЕГАЧА А ДЕНАЛ ДАРАШ

ХАНОЙ. (АПН корр.). 17-ча параллелаца доазув долча КуангБинь кхача провинца хиннай халкъе ополчении производства къалке латтарийн динагIча тIемахой съезд. Американски самолеташцарча тIемашка, производство, юрта боаме къаьстта а белгалбаьннача бахаш болча 20 эзар сагI хулача накагара денача съезде 500 доакъашхочох «ТIом тIа а къахьегача а денал дераш» яха цIерий теннай.

Куангбинь яха провинци ДРВ дукхьалара американски агресси йолаенача юхьаьнца денз къаьстта а къинзагIа моастагIчун вахаца доараш деш я. Цига бахача нахьа къахьегаман къовсами — вьетнамски халкъа къонахчал а денал а долаш хилара доагIаш доле масал да.

И. САВИРЧЕВ.

СССР КАРАГIДЕННАРАША ГIОЗЪАЬХАЬ

БУДАПЕШТ. (АПН корр.). Массаза а хулаш хьайоагIача будапештски дунен халкъашта юкъерча ярмарке даькъе лоацаш ба 37 мотт, царца Советски Союз а, США а, Англи а, Франци а йолаш.

Венгерски столице бахача нахе цIогIа хаалаьш а советски павильон. Ярмарке ухараш боккхача безамца хьож эггара кардагIарча «ТУ», «ИЛ» яхача самолетийн макеташка, чоалкхача станокаша, радиоэлектроника изделешка. Ер да хьежашбараша шоаита кетараш дIаездача книжка тIа даь массехк йоазув: «Укхаза мелдар башха дика да. Тхо гIоздаьхад хилча боахама дерригача доакъошка Советски Союзо дахаче Iалаьмата доккхийча толамаша. Отть Курнича, Иномахера Ференц Берце язду, «советски транзистори радиоприемникаш эггара лакхагIара мах ба йоагIаш я», яхаш. «Ярмарнарча эррегIча экспозицех сона эггара дукхагIа езалар советски павильоне хьалъотташ хIамаш. Советски телевизорий керда образцаш ...»

Чехословакера МНР, кхуть машиностроение изделеш, нака дукха а эзе товараш, кхачан, телате промышленность яца оборудование, мотоциклеш, автомобилаш, автобусаш, мебель, кига гIирс, кIадаш. Гаьнарка Монголерда Влтава бердаж, Иисте дIаух бахкар, маьхера рудаш, дукха продукташ.

ХIанз Монголена технически Новаш ба 140 кинна ца Iа чехословецки специалисташ. Прагерча, Братиславерча, Брнорча инженераши техникаши МНР хьаьнаьй 350 метр лакха вышка а йолаш йола радиоцентр.

ЧССР опыт йолча талатен кожагIирсийн пхьераши Улан-Баторерча кега гIирсий комбинате монгольски доттагIашта новгъостан ду производство толамагIа хулийташ техника. Цу комбинате продукция дукха дола кха даьа экспорта ух.

Дунай долча Житни Iайрен гIара баьхача агрономашна монголлоамий районашка баьца дахарийн комсийн керда сорташ кхеду.

А. ПЕТРОВ.

ПЛЕВЕНСКИ ХИМИЧЕСКИ ВАМПАЛ

СОФИЯ. (АПН корр.). Каста Плевен яхача города юкъе, мехкадьтте доаллача Долнодыбникски моттиге карда тIа хьаькъ аргья керда мехкадьтта-химически комбинат. Белгалдаьд хIара шера 1 миллион тонн мехкадьтте чандоаргдола завод, 40 мегават мо йола ТЭЦ, мехкадьтте химически ремонтие — механически заводаш хьалъеъга.

1969 шу тIехкеча плевенски комбинато хилча боахам хургда 40 эзар тонн технически бензин, 200 эзар тонн мехкадьтте — химически синтеза зола бензин, 340 эзар тонн дизельни доагор, 200 эзар тонн машинашта хьаьха даьттеш.

Долнодыбникски мехкадьтте ... кхачо аьккхий доккха дахар болча тIаьхь, кIоаргIа хIама. Цо, торо хулийт цунна дикка йола продукция яккха, цхьа доле тIеа дика.

Комбинате проект кийчъяь советски специалисташа. Еррига производственни процессаш механизацие яь, автоматизацие оргIоаш ...

ВОША ВЕЦИЙГАРА IОМАДУ

ПРАГА. (АПН корр.). Айха зIенийн лакадача экономически, технически, культурни гIулакхаш вIашагIбоахобийн хоьций доле уж мохк — Чехословаки, Монголи, ...

СЕЗОНАГА КИЙЧЛУШ

Лазахача шера «Балиновский» яхача совхоза чхьагIар доахкача заводна коллективо толанца кхоачамбир пачхьалкхах план. 1965-ча шера кийчдаь чхьагIар шийн мехка дукхахача районашка дIаухийт укхазара. Укх шера хьалхарча квартале 150 эзар декалитр чхьагIар дIадихьаьй заводера, хIаьта укх квартале а хIанзале карал чхьагIар дIадахийтад.

Цхьатоарра керлача сезона кийчлуш ба укхаза. Лазахача шера цхьаьйола халонаш эзар заводо. ЦIлантанчина дIан-хьан увзар заводе чхьагIар. Ер хала болх ба, хIаьта тIеха хIалашга а йцар. Пакхьа укх шера 800 метр йIаьха стеклопровод йилай. Цу гIулакхо аьттув хулийт сиккьаьнача шлангаех кхычаца пайда эца. Иштта дIа-хьа тува чхьагIар дукха цIенагIа а дикагIа а хул.

Главка приказах Наурски района чхьагIар доахкха заводаш керттерча таьлье портвейнаш кийчде дезаш я. Цхьабакьда, емкосташ кхоачамхилал ца хиларах хIанзалца из декхар боккьонца кхоачашдулацар. Дукхьала цу бахьанна 5 эзар декалитр йIеехалца обработка яь портвейнаш яха чхьагIар кийчда йолл болча хIанзалца 2 эзар декалитр мара тоаьне вIашхIехьдаланзар Калиновски заводa. Пузукъа соахка емкосташ а болабелар укхаза. Еррига цар яь яькераш 150 декалитр чхьагIара лаьрхIа 28 резервуар а. Уж деттIа кийчъяь хIаоттаьй. Портвейна нех шеръерах укх шера 5 эзар декалитр портвейн яза чхьагIар кийчде аьттув баьлар заводa.

Иштта хIана тоаден латт заводе пелаш а. Уж тоадеш боахача болх эона дийнаьц 35—40 пед кийчбу. Пелаш хулача установка кхаь сисцах бу болх.

Хоаш цхьа хIана за хIана йар балха Iатаьлан. Завода юхе гIолла бола машинникх. Нагахьа санна из заводе хьачуйилзача дукха средствах кхое аьттув баргбир. ХIана чхьагIарах цхьа нигга йоттаж кIезигагIа дале а кхо туча ахча дIадела цар. Хьаьга тунин хилча чхьагIар цистернашка хIачудетта хаьлча нахьа а теха йIалла проводник воашашхьа доахIача моттиге хIадахийта дезаш.

Тунин хьаьра балхаш хIанз дIадолаьадаьл. Из боккьонца вь дьлча хIара шера 8—10 эзар сом ахча кхоаерда завода.

Дукхьала басар хьакха мара ца дезаш кийчъаь хьыкай лоассех чхьагIара материалаш а дах. Укх шера боккьонца кхерамалеи техника кхоачаш а ер силови электролинии йилай заводе. Иштта тоалй канализаци. ХIана хьалха санна сов нукхаш ухаргьдц завода кой.

Хьанаре къахьегаш ба заводе И. Бужид, И. Белиневский, Т. Алейников, Н. Калашникова, кхьыбараш.

С. МАЙСИГОВ,
тха собкор.

ЦХЬАН ЧАРХА ТIА...

Летчика Валерий Тонаварова пассажираш тIабола «АН-2» яхар самолет хIаьтта сигала хьалгIоттаьыр. «Машина аьрдехьара чару хьаькъаьстай» аьнна диспетчера оаз неуташкашка гIолла хьехезача хана.

Экипажа командира цу сахьате хоам бир цу хьакьехьа, рейсови самолет дIаюхача езача Усть-Каменогорски аэропорта дежурнега. Из хьа ма хезза в. аэропорто цIенхаштарча тIахьожама кIал лаьцар «цхьан чарха тIара» самолет. Сирена цIогIа даьлар, посадочни майдангахьа дIахьидар пожарни санитарни автомобилаш. Iоха моттиг дикагIа харжар духьа, Усть-Каменогорскерча Iохоеча майдан тIа гIолла го тессар самолето, лаьттара хьалтелача командах. Ше-зулам доацаш из Iохайра. Лаьттара команда хьалтийнар вар дежурни диспетчер Владимир Шалманов.

Къонача пилоташа Валерий Тонаварова а Анатолий Гулидова а шоаш полеташ ю шоллагIа шу мара дац. хIаьта а цар хьахьенхад бокъонца къонахчал долаши чIогагIа говзал йолаши шоаш хилар. Лаьтта Iо а осса, майдан йистте кхиссадар самолет. Хьеара трап. Ца хулаш лисача хатерал вIалла дега. буам ца беш бола пассажираш самолета гIера Iобуьлар, скори помощан пожарни машинаш цецбаьнна дIара а хьежаш...

Цу хьалхетха дийцар укх денош-ка «Казахстанская правда» яхача газето. (АПН).

ЦIАГIА А ИЙШАР «ТЕРЕК»

Календарни ловзарех йоагIача тIехьарча шин матчех ясалл ийшар «Терек». Цкъа, 29 мае, Волгограде яхача «Тракторал», ийшар «Терек», счет 0:3 йолаш, хIаьта шоллагIа, 4 юне, Орджоникидзе кIерахча стадионе, Гомелерча «Спартакаца» лийзача а ийшар «Терек», счет 0:2 йолаш. Нагахьа санна «Трактор» лидеранта шиккарча ала, «Спартак» (Гомель) укх шерара сезон йолаенча денз цIенха кот а хилаза, ерриге 4 очко мара а йоцаш, эггара тIехьарча метиге яр. Хетачох, вай футболисташ шоайх йIубеIаш болаш, иштта духьала ловзачар кхиа лоархIаш ца беш хиларех ийшар.

...Ловзар доладалушехьа а беррига вай футболисташ — нападающеи меттел, защитникаши а — хьаьнийн воротанта тIегIерт, шоай воротах йиц а еш. «Спартаке» футболистоша, шоай воротах-фаьпа лора а еш, каст-каста атакаш ю фусамдай воротий оагIонтахьа. Юххера а царех цхьа атака толаме чакхйоал: 28-ча минуте «Спартака» нападающе Палилова (№ 11) хьаел счет — 0:1.

Цул тIехьагIа «Терека» ловзар сиккъ, счет юхаййсье гIоттаж. Бакъда, аьттув балаш. Когабеша, вIаши барта боацаш лоаа вай футболисташ. Цох пайда эц хьаьнашна. Хьалхара тийн чакхйоалаш, 44-ча минуте, цIаьнха а (шоллагIа) бургаш хьачутох фусамдай воротанга «Спартака» нападающе Поликова. Счет 2:0 хул «Спартака» оагIонтахьа, хIаьта кхы хувцалац а хиь.

А. НАДЖИЕВ.

Конкурс: «ВАЙ ЗАМАНХО»

«Сердало» газета редакце «Вай заманхо» тема йолча очеркий конкурс кхайках.

Очерки конкурсаца редакце лерхIар вай заман советски сага денал, хьинар, кхетам, дега йIовхал, гIулакх, оздел, уйла — вай заманхочун вахар художественни дешаца хьахьокхар да. Очерки турпалаш хьувала къахьега советски нах — болхло, кхархо, гIулакхери саг. лор, Iилмахо, хьехархо и нах. хила йиш я.

ДикагIча очеркашта кхо преми хьожалъй:

хьалхара преми — 50 сом;
шоллагIа преми — 30 сом;
кхоалагIа преми — 20 сом.

Конкурсе йойта очерк машинкаца кепатехача 6—7 оагIоп боараме хила еза. Кхыча меттала язьяь очеркаш гIалгIай меттала а яьа кхийта еза редакце.

Конкурсе дакъа лаца йиш я йоазонхой, журналистий, болхлойи юртийи корреспондентий, хIаьта иштта берригача къахьегамхой а.

Конкурс йолалу 1966 шера 10 юне, хIаьта кхаь бетта, 1966 шера 10 сентябре кхаччалца, дIа а хьоргья.

Конкурсе яхийтача очерки доархIам бе херза ма ю-ри я.

Т. Петросян—дунен чемпион

Тигран Петросяна эггара йоккхагIйолча ядагIча йола котало а йоалкхаш йистелбар Борис Спасскеца цун шахматни турнира 22-гIа парти. Цо йиллача хана хьалха — цу шинне къовсам йистебалалехьа — дунен чемпиона цIи цунга йисийтар. Матча счет 12:10 а, из дIало гIоргIа хунен чемпион котвахалаца, к цхьакхе кот а доацаш, счет 12:12 хулуча кхаччалца.

Дукха а ха хьалха дена шахматни Олимпа «лаьттаи гIара» кун дIакъувакхар хинна дIаотта Московски эстрада театр гIаьрасха дийнахьа чура ге а баь чуарзаен дIалаьдача чIоагIаленах тара дар. Партерен балконех флагашка, пресс-бюро йолча гIена погашеш хьалкха а дIалийцаьр крементория юпитерий батарешка. Кйнон фотообъективий йоахаш тIахьожальар сцена шкьметтиге хаттача шахматни столалга. ТIаккхI аьнна йиза хинна зрительни зал, тIехьагIа зилхаш йола бомба санна хьашт долчча минута эзха кийча яр.

ХIарта уж еррига кийчоваш хоьалата яь а хиланар. Парти йистелла йилла ха хьатIаьхача ах сахьат эжаш вал деттача тIоралла ена а йир. Петросяна дакха агIа а йолаш юххьаьнца довла ловцаш а даьлар.

ХIаьта балалуча хана долха а хIама «шассаьа а яхар из» яр. Iаьржачарна ловзий хиттача Спасска куро йоалйир парти, шийца ловзаш «тувзаьа» дагахьа. Петросяна, сих а ха хуш, тоьре маьххара низ болийтар шийн фигурашка, хIаьта гармонични позици а хиллйтар. 25-гIа хох еча хана дунен чемпиона дIадеха йиш яр юкъа дIалхьелга, хIана аьлча доска тIа кIоаза вIашитта цхьатарра ходаш яьр, цхьабакьда, цу торонах цо пайда эцандар. ДIахера события Петросяна инициатива а йолаш чакхъювлар. Цо тIагIертам кIирбир шийца ловзачун корола, хIаьта, дукха а кхерамаш уттар баьен долаш цу мерчайн тIем тIа ше ийша хилара Спасске мукIарал а дир.

Лайна йиста ма баьлаьнгьа а ТАСС корреспондента хаттараштд жоп делар Петросяна:

— Цу матче шийн эггара дикагIа йола парти воргIлагIъяр лоархI цо, эггара халагIъяр — кхойттлагIъяр. Матча дикала мах беш, дунен чемпиона аьлар творчески спортивни хьекъаьа дукхача комментаторашна лерхIачул дикагIа ца хинна хилар. Цхьаннена цхьаь лайна ваьначул тIехьагIара цун планаш — салаIар, гIаьнха диссертацена вашита яр. соревнованешка дакъа лоацаш хилар, кхыча претендентаца хургйолча тIийоагIача матчага кийчвалар да.

В. ЕВСЕЕВ,
ТАСС-а корр.

ШАХМАТНИЙ ПАЧЧАХЬА

Тигран Петросян ваьа 1929 шера 17 юне Тбилисе. Гроссмейстера цIи яьккхай 1952 шера, дунен чемпиона цIи — 1963 шера. Петросян — шозза Советски Союза чемпион, дукхазза Москвам чемпион. Еревански педагогически института философа кафедра аспирант ва.

Петросяна шахматни карьера лоацца укх тайпара къовсташ ба йиш йолаш я — салте хинначара маршала кхачар.

Шахматех ловза Iомаденнав из шийн шийтта шу даьлча. Цун эггара хьалхара книжка хиннай Хосе Рауль Капабланка шахматни ловзара учебник. ХIаьта сийлахь-воккхача кубински гроссмейстера искусство хинна хила а мегих хургболча советски гроссмейстерига хьадда йола ловзара позиционни стиль карайоала даладайтар.

1945 шера йоалаенача шийн шахматни практика вахагIа Тигран Петросяна тахьестанна хьалхара моттигаш дийнай эггара йоккхагIа йолча советски а доазол дехьарча дунен халкъашта юкъерча а турнирашка. Петросяна творчество бIаргалйна а кхи лахха нах баь а ба Европа, Азе, Америка дукхача мехкашкара шахматаш ловзараш.

(ТАСС).

Сурта тIа: Тигран Петросян.
В. Самутьинова сурт.
ТАСС фотохроника.

«ДЖЕМИНИ-9»—СИГАЛА

Рубрика: Доазол дехьара

НЬЮ-ЙОРК. 4 июнь. (ТАСС). Космонавташ Стаффорди Сернани тIабоаьа «Джемини-9» яха космически кема лаьттанна гонахьа го боалаш дел. Селхан «Джемини-9» орбита тIа шоаза вIашадухьал нийсъенний хьалхагIа лаьрхIа цу гIулакха аьнна урагIхийна хиннача «Атлас» яхача спутникаца-нишенаца. 2 июнь гаьнара хоам бир космонавташа, спутника-нишена сигнальни вIераш гу шоашта, аьнна, хIаьта цар лоарга хьежача, цхьанеха породен йоадаш гебоалаш дел «Атда». 3 метр мара юкъе юкъ ца юсаш «Атдана» гаргабахар космонавташ, цхьабакьда, кхьаькьа программах лаьрхIа хинна вIашагIкхетара иа-неср кхоачашъенкхац.

Космонавташта гучадаьннад, спутник-нишень урагIхенача хана цунна кургдолча сакхатех из лерадь духьа цунна тIабелла хинна бот орбита тIа лъиенул тIехьагIа цо Iокхесса иа хилар. ВIашагIтессалу муфта цу бетта вIах йоала. Космонавташа хоам баьб бот спутника дIатIачIоагIбаь йоала йиза а шеръенай болт юденнай, аьнна, цхьабакьда, бот соцабаь лоаттабу цу балташкахьа йоалача пружина. Стаффорда управлене центрага хаьттад «Джемини-9» яхача кема оагIув тоха бот тIера дIабахийта иукъ хуга, цхьабакьда, из мукъа цунна баланзар. Лаьттан тIера спутникага енача командаца бот тIера дIакхосийта тIортарах а иштта мара кхы аьттув баланзар.

Халонаш духьала нийсъенар бехьан доалаш, агентствана хеча хоамех, никъ бара программа кIезиг дукха хийна а хийца, космонавт Сернан тахан гучадьарча космосе араваьлга моттигерча хамах 11 сахьати 16 минутах тIехьадаькхьал. Сернана тIадувларгда «Джемини-9» кхоалагIа «Атдаца» вIашагIкхетача хана «Джемини-9»-и спутник-нишеньи вIашагIхетта торе хилийтар духьа бот тIера тIабоакхинга е дIакхоссинага.

КПЧ XIII СЪЕЗД ЙИСТЕЯЬННАЙ

Прага, 4 июнь. (ТАСС). Тахан шийн болх чакхбаьккхаб КПЧ XIII-ча съездо. Съезда тIехьарча заседане делегаташа массаьа раьза а йолаш тIаййцар парте генеральни никъ дIахорча ханара керда декхараш къоабалдеш бола КПЧ XIII-ча съезда сецаш. ЧIоагIйир КПЧ юртбоахаме политикех, къамаш комитетех йола резолюцеш, и. кх. дI.

Вьетнамерча США агрессех лаьца йола заявлене тIаййцар съездо.

Съезде дакъа лоацараша хоам бир парте центральни органаш хержачуя тIехьагIа хьахинарехи КПЧ ЦК президиум а секретариат а хержача КПЧ ЦК эггара хьалхарча председатель волаш Новотный. КПЧ ЦК Хьалхарча секретарала юха а А. Новотный хержав.

IАРБИЙ МЕХКДАЬТТА-IАРБАШТА

Капиталистически дунен тIа токха 2 миллиард доллар гаргга пайда моргадьча мехкдаьтте еррига запасех 70 процент гаргга лулаш дера шоайгIа доле Iарбий мехкаш шийн гIоамарошца хьоерчадь чулацадаьа Iалаьмате йоаккхача мехкдаьтте спруто. Боккьонга дийлача цу мехкий доахатье доле Iалаьмате доккхийча пуриталенна хайра кIама ца эшаш монополе эксплуатьи ю доазол дехьарча мехкдаьтта компаниеш: американски, английски, французски, итальянски, японски, голландски, малхбузехьен германски компанеша.

ШоллагIа дунен тIом кхалехьа Гаргарчен Юкъерчен Малхбоалена доаь доре английски мехкдаьтта монополеша. Англичанаша яр «Иран петролеум Компани» (Иранера). Ирана мехкдаьтта дезаре монополи лаьча Англо-Ирански мехкдаьтта компана. дукхача ялчча компанеи оацей тIаьхьокан доаттабера шилатеш. Цхьабакъда, тIом йистебаьнначул тIехьагIарча юкъегIа шоллагIча мутIара йоалаш английски компанеш тIехьашка теттав американски мехкдаьтта монополеша. ХIанз Iарбий Малхбоалерча ерригача мехкдаьтте концессийн дукхагIйоарех (56,4 процент) американски монополеш я. Английски мехкдаьтта компаней даькъе кхоач концессийн майдаех 20,2 процент, французийчар даькъе — 11,6 процент.

Iарбий мехкдаьттана эксплуатаци еш гIалнар вахлар доккхий пайдаш доаь доазол дехьарча монополеша. Мехкдаьтта доьле геологически къахьеш теттара чIоагIа аьттув болаш хилари моттигера болаьйей нигз дарегIа хилари бахьан долаш Iарбий Малхбоалера даькхача мехкдаьтте хIара баррелах (159 литр гаргга) 75 цент (3/4 доллар) цIена пайда боал монополешта. 1965 шера, Iарбий мехкашта концессеш шоаш тоаа еррига налогаш тIера дIаьхенчча тIехьагIа 2 миллиард доллар гаргга пайда болар доазол дехьарча мехкдаьтта компанешта. Мехкдаьтта промышленна болх бечо Iарбий болхлой къахьегамах къахьна укх Iалаьмате доккхий пайдаш доахо тоатол а книне Нью-Йорка, Лондона банкашка, кхыча малхбузехьен державай столицашка чувоаш.

Iарбий мехкдаьтте Малхбузехьен Европе мехкий экономикане тIехьаьнга боккхача лоархIама да. 1965 шера цу мехкашка шоашта эшача гIулакхашта дIадахийтача 345 миллион тонн мехкдаьттах 224 миллион тонн Iарбий мехкдаьтта дар.

Дикка боккхача боарама Iарбий мехкдаьтте четах лелаеш а НАТО яхача тIема агрессивни блока Iалаьмата йоккха тIема механизм а цхьаьна даькъе СЕНТО-и СЕАТО-и агрессивни блокий яр а. Из мехкдаьтта да Средиземни форда районе жандармски функцеш кхоачашъеча 6-ча американски флото кемай кхуврчашна доаяр. Вьетнама Демократически Республикане тIа а увзаш, вьетнамски къинаца доахка ду бомбардировщикаш вьетнамски берда йисте лаьттача 7-ча американски флото авианосцаш тIера ларга хьалгIуттаьр а из да 1965 шера, язду «Аль-Хуррия» яхача хIара кIирамна арадувлача газето.

— Цхьаькха даьле ер американски империализма а Iарбий малхбоален мехкдаьтта рузьелаш доахаре болча цун цхьоагIанхоша а цу районера шоай мехкдаьтта хьаштах лораде, гаразмцарче агрессех а тIехьа, шоашарча еррига средствах пайда ийбала. Цо кхоачашде дахIана партнераш гIулакхах цаI да хьача меккий мехкдаьтта монополей хьалхьахаь Iалаьмдалга.

С. ПЕТРОВ,
(ТАСС).

Хьалхеш а теахун а я Улан-Батор, Монгольски халкъа Республика столица, «Войлочный» салар цу городах массехк кхаьь шу хьалха. ХIанз цига йетта хьехинай мехка йоккха промышленни центр. 250 эзар сагI соьтIа нах бах цига.

КIайча кхерах детта цIенош. административни зданеш, школаш, берий бешаш, больницаш, кинотеатраш долаш керда микрорайон хьалъен датт цига.

Город хьалъеча доккха новкъостал ду Советски Союзе кхыча социалистически мехкашеи.

Сурта тIа: керда Улан-Батор.

Редактор М.-К. ЛЬЯНОВ.

ЛадуегIа

7-гIа июнь, 1966 шу.

РАДИО: 6.30 — «Са мехк» яха балкасенна декарий цикл. 6.40 — «Къена тIехье» (гIалгIай меттала). 16.00 Маька бетта белгалдоала музыкальни даташ. 16.20 — «Халкъа вахадалга» — очерк (нохчийн меттала). 17.15 — Индустриальни Мохк-ГIалгIайче.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.00 — Грозненски районе летакаш да.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Шеча фронтовикий урамб, 15. Телефонаш: редакторе — 2-41-23; редактора зам. — 2-30-91; бехктохалла секретаре — 2-45-48; партийни вахареи, промышленностни, юртбоахамей, культурай, кхоачлойи отделий — 2-25-72; [illegible] — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-30-91; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» газета типографи, Революции проспект 7/84.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ03212. Заказ № 3010.